

Jānis Ozoliņš

Stāstījuma struktūra, stāstītāja un stāstījuma līmeņi Andras Neiburgas prozā

Promocijas darba kopsavilkums

Narrative Structure, Narrator, and Narrative Levels in the Prose of Andra Neiburga

Summary of Doctoral Thesis

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

RĪGA, 2020

Jānis Ozoliņš

Stāstījuma struktūra, stāstītāja un stāstījuma līmeņi Andras Neiburgas prozā

Promocijas darba kopsavilkums
zinātniskā doktora grāda iegūšanai
valodniecības un literatūrzinātnes nozarē
literatūras teorijas apakšnozarē

RĪGA, 2020

PROMOCIJAS DARBS IZSTRĀDĀTS LATVIJAS UNIVERSITĀTES
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTĒ NO 2011. LĪDZ 2020. GADAM.

Darbs sastāv no ievada, četrām nodaļām, nobeiguma, avotu un literatūras saraksta. *Darba forma*: disertācija literatūrzinātnes nozarē, apakšnozare — literatūras teorija.

Darba zinātniskā vadītāja: *Dr. philol.*, LU prof. Ausma Cimdiņa

Darba recenzenti:

- 1) *Dr. habil. philol.* Janīna Kursīte-Pakule (Latvijas Universitāte)
- 2) *PhD* Pāvels Štolls (Prāgas Kārļa Universitāte)
- 3) *Dr. philol.* Elīna Vasiļjeva (Daugavpils Universitāte)

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2020. gada 27. oktobrī plkst. 16.30
Latvijas Universitātes Literatūrzinātnes, folkloristikas un mākslas
zinātnes promocijas padomes atklātajā sēdē Rīgā, Visvalža ielā 4a.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Latvijas
Universitātes bibliotēkā Rīgā, Kalpaka bulvārī 4.

LU Literatūrzinātnes, folkloristikas un mākslas zinātnes
Promocijas padomes priekšsēdētāja
Ausma Cimdiņa

Promocijas padomes sekretāre
Iveta Narodovska

ISBN 978-9934-18-599-1

© Latvijas Universitāte, 2020

© Jānis Ozoliņš, 2020

ANOTĀCIJA

PROMOCIJAS DARBĀ aplūkota Andras Neiburgas (1957–2019) īsproza, aptverot stāstus, kas tapuši no 1985. līdz 2011. gadam, un pievēršoties stāstījuma uzbūvei un stāstītāja funkcijām, kā arī līdz šim nepētītajiem kontekstuālajiem stāstījuma līmeņiem. Nozīmīga vieta pētījumā atvēlēta naratoloģijas un maskulinitāšu studiju teorētisko jautājumu problemātikai, iekļaujot šo disciplīnu vēsturisko apskatu un pašreizējās situācijas raksturojumu un kritiku. A. Neiburgas īsproza analizēta klasiskās un postklasiskās naratoloģijas aspektā, balstoties Žerāra Ženeta (*Gérard Genette*, 1930–2018) izstrādātajā stāstījuma analīzes metodoloģijā, īpašu uzmanību pievēršot jēdziena latviskā ekvivalenta zinātniskajai izpētei un pamatojumam. Maskulinitāšu analīzē A. Neiburgas prozā par pamatu izmantotas sociālā konstruktīvisma teorijas, kas maskulinitāti skata kā kompleksu un nestabilu kategoriju, interpretējot to kā vīrieša ķermenim nepiesaistītu fenomenu.

ATSLĒGVĀRDI: stāstījums, maskulinitātes, īsproza, mūsdienu literatūra, Andra Neiburga

Saturs

SATURS

Anotācija 5

Ievads 8

Promocijas pētījuma izklāsts 18

1. nodaļa. Naratoloģijas kā disciplīnas raksturojums 19

2. nodaļa. Stāstījums 20

3. nodaļa. Stāstījuma uzbūve A. Neiburgas prozā 22

4. nodaļa. Maskulinās subjektivitātes kritika A. Neiburgas prozā 24

Secinājumi un nobeigums 28

Avotu un literatūras saraksts 32

English summary 37

Ievads

RAKSTNIECES ANDRAS NEIBURGAS (1957–2019) literārā darbība saistīta ar īsā stāsta žanru. Līdz šim publicēts 31 viņas stāsts, daļa to apkopota krājumos „Izbāzti putni un putni būros“ (1988) un „Stum stum“ (2004), kurus papildina gan bērnu grāmata „Stāsts par Tilli un Suņu vīru“ (1991), gan publikācijas periodikā un stāstu izlasēs.

A. Neiburgas aktīvā literārā darbība iedalāma divos posmos. Pirmais no tiem aptver laikposmu no 1985. līdz 1993. gadam, kad prozā ienāca jauna rakstnieku paaudze. Pirmās spilgti sevi pieteica jaunās rakstnieces — laikrakstā „Literatūra un Māksla“ publicētie Evas Rubenes (1962) un Rudītes Kalpiņas (1966) stāsti tika plaši apspriesti literārajā vidē. Kritika jauno autoru daiļradē vairāk uzsvēra kopīgo, nevis savdabīgo, skarbās ikdienas dzīves tēlojuma dēļ piešķirot tām kopīgu apzīmējumu „jaunās dusmīgās meitenes“. A. Neiburga šai grupai pieskaitīta stāsta „Elīna ir laimīga“ dēļ, taču A. Neiburgas prozā tēlu iekšējā pasaule ir nobriedušāka, un šo viņas spēju salīdzinājumā ar pārējo „dusmīgo meiteņu“ sniegumu atzinīgi vērtējuši dažādu paaudžu kritiķi jau kopš viņas ienākšanas literatūrā.

Latviešu prozā A. Neiburga sevi pieteica ar autobiogrāfisku stāstu „Spīdēja saule“, kurā vērojama arī vēlāk viņas daiļradei raksturīgā vēriba pret detaļām. Tās pamatā ir novērošanas spējas, kas atklājas gan tēlu psiholoģiskajās izpausmēs, gan priekšmetu precīzā vizuālā tēlojumā. Debijas krājums „Izbāzti putni un putni būros“ publicēts 1988. gadā. A. Neiburga pati nebija apmierināta ar savu sniegumu, taču G. Berelis jau pirmajā krājumam veltītajā recenzijā uzsver, ka tēlu portretējums ir tikai viens no aspektiem, kas apliecina A. Neiburgas rakstnieces talantu.

1991. gadā grāmatā tiek publicēts A. Neiburgas garstāsts bērniem „Stāsts par Tilli un Suņu vīru“, par kuru autore apbalvota ar Pastariņa prēmiju (1993). 1993. gadā A. Neiburga pārtrauc aktīvu literāro darbību, uzņemoties rūpes par atgūtajiem dzimtas īpašumiem. Atmodas periods un politiskā nestabilitāte 20. gs. 90. gadu sākumā A. Neiburgai izrādās lūzuma posms, kurā klātesoša ir arī vilšanās sajūta.

Ja neskaita avīzē „Diena“ publicētās slejas, Baņutas Rubesas izrādei „Rondo“ veidoto Artura Šniclera lugas dramaturģiju un Oskara Vailda lugas „Ideāls vīrs“ tulkojumu, 20. gs. 90. gadu otrajā pusē A. Neiburga neturpina savu literāro darbību, taču interese par notikumiem viņas dzīvē turpinās arī laikā, kad prozas publikāciju nav, — par to liecina presē publicētās intervijas.

Literārajā vidē A. Neiburga atgriezās 2002. gadā ar stāstu „*El ninjo*“ (2002), kas tika publicēts laikrakstā „Forums“. 2003. gadā žurnālā „Karogs“ tiek publicēti stāsti „Pie blakus galdiņa“, „Provinces Euridīce“ un „Stum,

stum“, kam seko otrā stāstu krājuma „Stum stum“ izdošana 2004. gadā. Grāmata nostiprina A. Neiburgas kā isā stāsta meistares nozīmi latviešu rakstniecībā un iezīmē otru viņas aktīvās daiļrades periodu, kas ilgst līdz 2006. gadam. Krājumā vairākums stāstu ir jaunradīti, taču iekļauti arī četri iepriekš publicēti stāsti — „Peles nāve“ (1988), „Lellis“ (1990. gadā publicēts ar nosaukumu „Zelta kurpes, aplis, mīlestība“), „Vasaras pieraksti. Zona“ (1990) un „Mana izdomātā dzīve“ (1993).

Pēc „Stum stum“ izdošanas periodikā un kopkrājumos 2005. un 2006. gadā publicēti atsevišķi stāsti. Pēdējā A. Neiburgas prozas publikācija atrodama G. Repšes iniciētajā stāstu grāmatā „Mēs. XX gadsimts“. 2011. gadā A. Neiburga atkal pārstāj rakstīt, un pēdējā publikācija ir 2014. gadā tapusī recenzija par I. Ābeles romānu „Klūgu mūks“, kas publicēta interneta žurnālā *satori.lv*.

Pēc promocijas darba autora iniciatīvas 2017. gadā notiek A. Neiburgas daiļradei veltīta konference, kuru organizē LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, savukārt Jāņa Rozes apgādā vēlreiz tiek izdots stāstu krājums „Stum stum“. 2018. gadā promocijas darba autora zinātniskajā redakcijā LU LFMI apgādā publicēts pētniecisko rakstu krājums „Andra Neiburga: valoda, dzimte, stāstījums, attēls“, kas ir pirmais rakstnieces daiļrades pētniecībai veltītais plašāka apjoma akadēmiskais izdevums.

Ziņa par A. Neiburgas nāvi 2019. gada 2. martā pārsteidz nesagatavotus gan ģimenes locekļus, gan kolēģus un rakstnieces daiļrades cienītājus. Par šī promocijas darba tapšanu A. Neiburga zināja, neliedzot laiku sarunām un sarakstei ar pētījuma autoru. Rakstnieces sniegtās atbildes un precizējumi iestrādāti promocijas darbā.

PROMOCIJAS DARBA OBJEKTS ir A. Neiburgas isproza, kas aptver laika periodu no 1985. līdz 2011. gadam, pievēršoties stāstījuma uzbūvei un stāstītāja funkcijām, kā arī līdz šim nepētītajiem kontekstuālajiem stāstījuma līmeņiem, kuros reprezentēta maskulinās subjektivitātes daudzveidība. Tā kā promocijas darbs ir izstrādāts literatūras teorijas apakšnozarē, nozīmīga vieta tajā atvēlēta naratoloģijas un maskulinitāšu studiju teorētisko jautājumu problemātikai, iekļaujot šo disciplīnu vēsturisko apskatu un pašreizējās situācijas raksturojumu un kritiku. Saistībā ar pētījuma objektu un izvēlēto fokusu iekļauta arī naratoloģijai un maskulinitāšu studijām relevanta terminoloģisko un konceptuālo problēmu analīze.

PROMOCIJAS DARBA MĒRĶIS ir A. Neiburgas veidoto stāstījumu uzbūves analīze, izzinot stāstījuma funkcijas un to raksturojošās iezīmes kā

stāstījuma struktūras, tā arī kontekstuālajā līmenī, īpaši analizējot dažādās maskulinitātes, kas A. Neiburgas prozā līdz šim nav pētītas. Nedaudzie pētījumi, kas skāruši dzimtes aspektu, pievērsušies tikai sieviešu tēliem, taču A. Neiburgas stāstos vienlīdz bieži galvenie varoņi ir arī vīrieši, kurus rakstniece iemiesojusi, izmantojot pirmās personas stāstījuma iespējas. Tāpat promocijas darbā analizēti arī maskulīno sieviešu tēli, kam ir būtiska loma A. Neiburgas „svārstīgo un jūtīgo“ vīriešu tēlu ekosistēmā, kurā reprezentēta vēlinās padomju maskulinitātes krīze.

LAI SASNIEGTU PROMOCIJAS DARBA MĒRĶI, IZVIRZĪTI UZDEVUMI:

- 1) kritiski izvērtējot dažādu naratoloģijas un maskulinitāšu studiju teorētiku atzinumus, rast atbilstošu teorētisko bāzi, lai fiksētu un analizētu A. Neiburgas rakstības īpatnības;
- 2) balstoties uz naratoloģijas un maskulinitāšu studijās gūtajām atziņām, analizēt A. Neiburgas stāstus, raksturojot stāstījuma uzbūvi, stāstītāja funkcijas, īpašu uzmanību pievēršot maskulinās subjektivitātes reprezentācijai un kritikai, kas atklājas stāstījuma kontekstuālajā līmenī;
- 3) sniegt izvēlēto tekstu interpretācijas, aprakstot un vērtējot to uzbūvi un satura kvalitātes atsevišķos stāstos;
- 4) fiksēt teorētiskās problēmas, kas atklājas analīzes gaitā A. Neiburgas rakstības īpatnību dēļ;
- 5) atbilstoši pētījumā gūtajiem secinājumiem raksturot A. Neiburgas isprozas nozīmību mūsdienu latviešu literatūras kontekstā.

DARBĀ IZMANTOTĀS PĒTNIECĪBAS METODES: A. Neiburgas proza, pirmkārt, analizēta klasiskās un postklasiskās naratoloģijas aspektā, balstoties Žerāra Ženeta (*Gérard Genette*, 1930–2018) izstrādātajā stāstījuma analīzes metodoloģijā, kas, otrkārt, kritiski izvērtēta un papildināta ar maskulinitāšu studijās gūtajām teorētiskajām atziņām no socioloģijas un psihoanalīzes pozīcijām. Visa pētījuma kontekstā īpaša nozīme ir tuvlasījuma (*close reading*) metodei. Lai izvairītos no vienpusīga teorētiska skatījuma un atsevišķas nacionālās skolas izvēršanās priekšplānā, promocijas darbā izmantots plašs franču, amerikāņu, vācu un nīderlandiešu naratologu un dzimtes studiju pētnieku darbu klāsts, kas iestrādāts pētījuma tekstā. Promocijas darba teorijas nodaļās pieteiktā un eksplīcētā terminoloģija, kurai piedāvāts arī tulkojums latviešu valodā, konsekventi izmantota nodaļās, kas veltītas A. Neiburgas stāstu analīzei. Īpaša uzmanība pievērsta stāstījuma jēdziena tulkošanai un lietojumam latviešu valodā.

Analizējot maskulinitātes A. Neiburgas prozā, promocijas darbā par pamatu izmantotas sociālā konstruktīvisma teorijas, kas maskulinitāti skata kā kompleksu un nestabilu kategoriju, turklāt, interpretējot to kā vīrieša ķermenim nepiesaistītu fenomenu. Šim aspektam ir būtiska loma ne vien teorētiskās konstelācijās, bet arī A. Neiburgas stāstos aprakstīto tēlu un notikumu analizē.

Attiecībā uz jēdzienu „dzimte“, kas iepriekš raisījis diskusijas atsevišķu pētnieku un tulkotāju starpā (un šajā diskusijā aktīvi iesaistījusies arī promocijas darba vadītāja prof. Ausma Cimdiņa), promocijas darba autors respektē viedokļu dažādību, taču patur tiesības atsevišķos gadījumos balstīt savu viedokli Sandras Meškovas (1966), Inetas Lipšas (1970) un Kārļa Vērđiņa (1979) pētījumos, kur šis jēdziens ir lietots. Tāpat gadījumos, kad citēts Džūdītas Batleres (*Judith Butler*, 1956) hrestomātiskais pētījums „Dzimtes nemiers: feminisms un identitātes graušana“ (*Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, 1990), lietots jēdziens ‘dzimte’, jo šādu risinājumu izvēlējusies gan tulkotāja Dita Ābola, gan grāmatas zinātniskā redaktore Sandra Meškova.

TĒMAS AKTUALITĀTE UN PĒTĪJUMA NOVITĀTE. Šis ir pirmais un apjoma ziņā plašākais pētījums, kas veltīts A. Neiburgas prozai, aptverot visus rakstnieces radītos stāstus, kas publicēti laikā no 1985. līdz 2011. gadam. Pētījumā vērtīti A. Neiburgas prozas uzbūves jautājumi kā stāstījuma struktūras, tā arī satura limeni, pievēršoties līdz šim neizpētītiem poētiskas jautājumiem. Tā kā darbs izstrādāts literatūras teorijas apakšnozarē, A. Neiburgas daiļrade pirmoreiz skatīta klasisko un postklasisko stāstījuma teoriju un maskulinitāšu studiju kontekstā, gan risinot terminoloģiskas un teorētiskas problēmas, gan aprobežot tās analīzes procesā. Pētījums veidots, iedvesmojoties no Ž. Ženeta „Stāstījuma diskursa“ formas, vērtējot teorētisko rīku efektivitāti un trūkumus un vienlaikus tos izmantojot A. Neiburgas prozas poētikas izziņāšanā.

PAR PROMOCIJAS DARBA PROBLEMĀTIKU SASTĀDĪTI 2 RAKSTU KRĀJUMI UN PUBLICĒTI 10 RAKSTI RECENZĒTOS IZDEVUMOS.

GRĀMATAS

1. Ozoliņš Jānis (sast., zin. red.). *Andra Neiburga: stāstījums, dzimte, valoda, attēls*. Rīga: LU LFMI, 2018.
2. Ozoliņš Jānis, Vērđiņš Kārlis (eds.). *Queer Stories of Europe*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016.

ZINĀTNISKIE RAKSTI

1. Ozoliņš Jānis. Stāstījuma jēdziens un tā adepti latviešu valodā. *Letonica*. 2020. Nr. 42. (iesniegts publicēšanai).
2. Ozoliņš Jānis. Svārstīgie, jūtīgie vīrieši: vēlinās padomju maskulinitātes attēlojums Andras Neiburgas īsprozā. J. Kursīte-Pakule (sast., zin. red.). *Starp teksta baudu un dzimumdiferences kaislībām: veltījums akadēmīkei profesorei Ausmai Cimdiņai*. Rīga: LU, 2020, 74.–85. lpp.
3. Ozoliņš Jānis. Priekšvārds. Būt, vienīgi rakstot. J. Ozoliņš (sast., zin. red.). *Andra Neiburga. Sievišķā rakstība: valoda, dzimte, stāstījums*. Rīga: LU LFMI, 2018, 6.–10. lpp.
4. Ozoliņš Jānis. „Bālie zēni“ un maskulīnās subjektivitātes kritika Andras Neiburgas prozā. J. Ozoliņš (sast., zin. red.). *Andra Neiburga. Sievišķā rakstība: valoda, dzimte, stāstījums*. Rīga: LU LFMI, 2018, 60.–75. lpp.
5. Ozoliņš Jānis. Krievu formālisms. *Nacionālā enciklopēdija*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/2992-krievu-formalisms>.
6. Ozoliņš Jānis. Naratoloģijas kā disciplīnas raksturojums. *Letonica*. 2017. Nr. 35. 68.–81. lpp.
7. Ozoliņš Jānis. Queer Melancholia and the Limits of Identification in Andra Neiburga's Short Story „Man-doll“. Vērđiņš Kārlis, Ozoliņš Jānis (eds.). *Queer Stories of Europe*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016, pp. 100–107.
8. Ozoliņš Jānis. Dzimtes melanholija un identifikācijas robežas Andras Neiburgas stāstā „Lellis“. I. Barovskis et al. *Dzimtes konstruēšana IV*. Rīga: Avens un partneri, 2016, 195.–209. lpp.
9. Ozoliņš Jānis. Krievu formālisms. I. E. Kalniņa, K. Vērđiņš (sast., zin. red.). *Mūsdienu literatūras teorijas*. Rīga: LU LFMI, 2013, 35.–52. lpp.
10. Ozoliņš Jānis. Aizmirstā galvaspilsēta: Rīga Andras Neiburgas prozā. A. Cimdiņa (sast.). *Rīgas teksts: Augusta Deglava romānam „Rīga“ 100*. Rīga: Zinātne, 2013, 233.–241. lpp.

PROMOCIJAS DARBA TAPŠANA ATBALSTĪTA
5 PĒTNIECISKOS PROJEKTOS UN GRANTOS.

1. 2018: AABS The Aina Birnitis Dissertation-Completion Fellowship in the Humanities for Latvia.
2. 2016: „Mobility in Language, Culture and Gender Studies / Mobilitāte valodu, kultūras un dzimumsocialitātes studijās“. Nr. EEZ/NFI/S/2015/022, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte (vadītāja Ausma Cimdiņa).
3. 2014–2017: Valsts pētījumu programmas „Letonika — Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības“ projekts Nr. 4. „Kultūra un identitātes Latvijā: mantojums un mūsdienu prakse“ (vadītājs Benedikts Kalnačs).
4. 2013–2015: „Cultures within a Culture: Politics and Poetics of Border Narratives“. „Kultūras kultūrā: robežvēstījumu politika un poētika“. Nr. IDP/1.1.1.2.0/013/APIA/VIAA/042 (vadītājs Benedikts Kalnačs).
5. 2010–2012: Latvijas Zinātnes padomes projekts „Latviešu literatūra un literatūras teorija: literatūrvēsturiskās skolas un literatūras veidi“ (Nr. 09.1532, vadītāja Ieva Kalniņa).

PROMOCIJAS DARBA TĒMA APROBĒTA 14 STARPTAUTISKO UN
STARPDISCIPLINĀRO ZINĀTNISKO KONFERENČU REFERĀTOS.

1. Ozoliņš Jānis. „Stuffed Birds and Birds in Cages: A Case Study of the Narrative Metaphor in Short Stories by Andra Neiburga“. *Narrative*. Mississippi State University, New Orleans, USA, March 5–8, 2020.
2. Ozoliņš Jānis. „Naratoloģijas sākotne Latvijā 20. gs. 80. gados: Harija Hirša un Bronislava Tabūna prozas teorijas izvērtējums“. *Letonikas VII kongress*. Projekts Nr. 4. Kultūra un identitātes Latvijā — mantojums un mūsdienu prakse. Literatūrzinātnes nozares sekcija. Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīga, 2017. gada 1. novembris.
3. Ozoliņš Jānis. „Masculine and Queer Subjectivity in Andra Neiburga's Short Fiction“. *The Baltic states at 99: Past, Present and Future. The 12th Conference on Baltic Studies in Europe*. University of Latvia, Riga, Latvia, June 19–21, 2017.
4. Ozoliņš Jānis. „Gender in Trouble: Narratives of Post-Soviet Queer Heterosexual Masculinity“. *Narrative*. University of Kentucky, Lexington (KY), USA. March 23–26, 2017.
5. Ozoliņš Jānis. „„Bālie zēni“ un maskulinās subjektivitātes kritika

- Andras Neiburgas prozā“. *Andra Neiburga: valoda, dzimte, stāstījums, attēls*. Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīga. 2017. gada 27. janvāris.
6. Ozoliņš Jānis. „Stāstījuma jēdziena universālā iedaba“. *Stāstniecības tradīciju pārmantošana un uzturēšana 21. gs.* Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīga, 2016. gada 25. novembris.
  7. Ozoliņš Jānis. „In Quest of the Narrative: The Narrative Turn in Latvian Literary Theory“. *Narrative*. University of Amsterdam, Netherlands, June 16–18, 2016.
  8. Ozoliņš Jānis. „Gender Aspect in PhD Research“. *Gender, Diversity and Interactions in Latvia and Norway*. Centre for Gender Research, University of Oslo, Norway, March 9, 2016.
  9. Ozoliņš Jānis. „Queer Melancholia in Andra Neiburga's Short Stories“. *Queer Narratives in European Cultures*. Riga, June 18, 2015.
  10. Ozoliņš Jānis. „Naratoloģijas? Kādas teorētiskas disciplīnas transformācijas stāsts“. LU LFMI 27. starpdisciplinārā zinātniskā konference *Meklējumi un atradumi*. Rīga, 2015, 21. marts.
  11. Ozoliņš Jānis. „Stāstījuma jēdziena binaritātes metakritika“. *Rūdolfs Blaumanis un 19./20. gs. mijas kultūras revolūcija Eiropā. Proza, drāma un teātris tekstā un kontekstā*. Rīga, Ērgļi, 2013. gada 14.–16. marts.
  12. Ozoliņš Jānis. „Laika strukturēšanas paņēmieni jaunākajā latviešu īsprozā“. LU HZF Baltistikas nodaļas konference *Latviešu literatūras novitātes*. Rīga, 2013. gada 7. marts.
  13. Ozoliņš Jānis. „Naratīvs, vēstījums, stāstījums: ieskats terminu lietojumā latviešu literatūrzinātnē“. 24. starpdisciplinārā zinātniskā konference *Meklējumi un atradumi*. Rīga, 2012. gada 17. maijs.
  14. Ozoliņš Jānis. „Aizmirstā pilsēta: Rīga Andras Neiburgas prozā“. *Apvienotais pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress/Letonikas 4. kongress*. Rīga, 2011. gada 24.–27. oktobris.

PROMOCIJAS DARBA STRUKTŪRA — disertācija sastāv no ievada, četrām nodaļām ar apakšnodaļām, nobeiguma, literatūras un avotu saraksta.

Pirmajā nodaļā sniegts koncentrēts pārskats par naratoloģijas kā disciplīnas attīstību, padziļinātu uzmanību vēršot uz atsevišķu pētnieku ieguldījumu stāstījuma teorijās to vēsturiskajā attīstībā.

Otrā nodaļa veltīta stāstījuma jēdziena problemātikai, pirmkārt, sniedzot ieskatu pamatprincipos, kā stāstījumā tiek attēlota darbība, otrkārt, raksturojot stāstījuma jēdziena universālo iedabu un, treškārt, izsekojot stāstījuma jēdziena lietojumam latviešu literatūrteorijas vēsturē, piedāvājot jēdzienu „stāstījums“ kā labāko jēdziena „naratīvs“ ekvivalentu latviešu valodā.

Trešajā nodaļā analizēta stāstījuma uzbūve A. Neiburgas prozā, vēršot uzmanību uz notikumu kārtību, tempu un biežumu, skatpunkta problemātiku, kā arī telpas metaforu kā stāstījuma uzbūves organizēšanas paņēmieni. Šajā nodaļā pirmo reizi latviešu literatūras teorijas kontekstā sniegts detalizēts Ž. Ženeta izstrādātās terminoloģijas raksturojums un kritika.

Ceturtajā nodaļā analizēta maskulinās subjektivitātes reprezentācija A. Neiburgas prozā. Maskulinitāšu studiju teorētiskie koncepti pielietoti stāstu analizē, pievēršoties homosociālo attiecību modeļiem, melanholijai un iekāres noliegumam, jūtīgo un mākslinieciski orientēto vīriešu tipam, kā arī vardarbīgās maskulinitātes reprezentācijai un sieviešu maskulinitātei.

Promocijas pētījuma izklāsts

1. NODAĻA. NARATOĻĪJAS KĀ DISCIPLĪNAS RAKSTUROJUMS

Pirmajā nodaļā sniegts koncentrēts pārskats par naratoloģijas kā disciplīnas attīstību, padziļinātu uzmanību vēršot uz atsevišķu pētnieku ieguldījumu stāstījuma teorijās to vēsturiskajā attīstībā.

- 1.1. nodaļā aplūkoti naratoloģijas aizsācēju — Cvetana Todorova (*Цветан Тодоров*, arī *Tzvetan Todorov*, 1939–2017) un Rolāna Barta (*Roland Barthes*, 1915–1980) — uzskati, kas iezīmējuši naratoloģijas kā disciplīnas iespējamās aprises.
- 1.2. nodaļā raksturots krievu folklorista Vladimira Propa (*Владимир Пропп*, 1895–1970) pētījums „Brīnumpasakas morfoloģija“ (*Морфология волшебной сказки*, 1928), kas aplūko stāstījumu kā gramatisku sistēmu un ir viens no klasiskās naratoloģijas atskaites punktiem.
- 1.3. nodaļā skatītas franču naratologa Žerāra Ženeta (*Gérard Genette*, 1930–2018) inovācijas stāstījuma pētniecībā, kas aprakstītas viņa hrestomātiskajā esejā „Stāstījuma diskurss“ (*Discours du récit*, 1972) un uzskatāmas par būtisku apvērsumu strukturālisma teorijās par temporalitātes un skatpunkta analīzes iespējām literārā tekstā.
- 1.4. nodaļa veltīta franču filozofa Žana Fransuā Liotāra (*Jean-François Lyotard*, 1924–1998) uzskatu analīzei viņa grāmatā „Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām“ (*La condition postmoderne: rapport sur le savoir*, 1979), kas piesaka „lielo stāstījumu“ (*grand narratives*) konceptu un iezīmē lūzumu strukturālajā naratoloģijā.
- 1.5. nodaļā raksturota pētišanas rakursa maiņa, kas aizsākās 20. gs. 80. gados, kuru amerikāņu naratologs Deivids Hermans (*David Herman*, 1962) apzīmē kā postklasisko naratoloģiju. Nodaļā plašāk skaidrota poststrukturālisma izvērstā zinātnes kritika un poētika, kas veicinājusi ne vien jaunu teoriju iepļūšanu stāstījumu pētniecībā, bet arī to hibridizāciju.
- 1.6. nodaļā plašāk aprakstīta mūsdienu situācijā naratoloģijā, kuru raksturo jauni izaicinājumi. Centieni definēt naratoloģijas kā disciplīnas robežas parāda būtiskas pētnieku uzskatu atšķirības, kas balstītas simpātijās vai nu pret klasisko stāstījuma poētiku, vai arī pret postklasisko hibriditāti.

No pirmajā nodaļā aplūkoto teorētisko konceptu apskata izriet šādi secinājumi:

1. Naratoloģijas rašanās brīdī semiotikas paspārnē teksta izpratne tika ievērojami paplašināta. Universālu kategoriju meklējumi noteica

strukturālās naratoloģijas kā disciplīnas ambīciju — tiecību pēc abstrakcijas pakāpes, reducējot stāstījuma uzbūvi līdz formālu elementu kombinācijām.

2. Franču naratologs Ž. Ženets no formālistiem pārņemto bināro opozīciju „sižets/fabula“ aizstāja ar trīsdalīgu modeli „stāstījums/stāstīšanas akts/fabula“, tādējādi veicot apvērsumu priekšstatos gan par temporalitātes, gan redzespunkta analīzes iespējām literārā tekstā. Otra Ž. Ženeta inovācija, kas attiecināma uz literārā stāstījuma analīzi, ir stāstītāja, kurš stāsta, un tēla, kurš redz, nošķirums.
3. Poststrukturālisma decentralizētā pieeja zināšanām, interese par ideoloģijām, marginālo un citādo 20. gs. 80. gados veicināja arī naratoloģijas formālās pieejas krīzi. Īpaša nozīme šeit bijusi Ž. F. Liotāra uzskatiem. Fokusa maiņa postklasiskajā naratoloģijā iezīmē arī zinātnisko interešu pārgrupēšanos, sistēmisko skatījumu uz literārajām funkcijām nomainot ar interesi par kontekstiem, teksta un lasītāja attiecībām.
4. Lai gan postklasiskajā fāzē vairāki teorētiskie atzari nostājas pret strukturālisma totalitātes programmu, klasiskās pētniecības metodes turpina eksistēt citā kontekstā un tiek joprojām lietotas. Vairums jauno strāvājumu vēl nespēj piedāvāt praktiskus modeļus tekstu analīzei, tādēļ nozīmīgs ir paša pētnieka izvēlētais skatpunkts, sintezējot atšķirīgās pieejas savu mērķu sasniegšanai. Naratoloģijas hibriditāti mūsdienās visprecīzāk apzīmē šā jēdziena lietojums daudzskaitlī — naratoloģijas.
5. Naratoloģija ir bijusi un vēl joprojām saglabā savu nozīmi kā teksta interpretācijas disciplīna, kurā pētnieki nodarbojušies ar teksta vispārīgo likumsakarību izpēti. Jaunie virzieni poststrukturālo nostādņu iespaidā cenšas naratoloģiju transformēt par interpretācijas teoriju.

2. NODAĻA. STĀSTĪJUMS

Otrā nodaļa veltīta stāstījuma jēdzienam: izzināta jēdziena sākotne, raksturota tā universālā iedaba un vērtēts jēdziena lietojums latviešu literatūrteorijas vēsturē, piedāvājot atbilstošāko jēdziena tulkojumu latviešu valodā.

- 2.1. nodaļā sniegts ieskats pamatprincipos, kas nosaka, kā stāstījumā tiek attēlota darbība, kritiski izvērtējot jēdzienu binaritāti, kas pieteikta jau Platona un Aristoteļa filozofiskajos tekstos, taču 20. gs. sākumā atdzimusi jaunās kritikas un krievu formālistu teorijās.

- 2.2. nodaļā raksturota stāstījuma jēdziena universālā iedaba, ietverot nosacījumus, kas vērsti uz uzbūves un sociālā konteksta izpratni.
- 2.3. nodaļā ietvertas divas būtiskas tēmas: pirmkārt, aplūkota naratoloģijas sākotne Latvijā, raksturojot trīs būtiskākās prozas teorijai veltītās grāmatas, kas publicētas īsi pirms Padomju Savienības sabrukuma. Otrkārt, skaidrots jēdziena ‘narrative’ tulkojums latviešu valodā. Šī nodaļa sniedz ieguldījumu naratoloģijas jēdzienu tulkošanā un lietojumā latviešu valodā.

Vērtējot stāstījuma jēdziena izcelsmi, tā universālo iedabu, lietojumu latviešu literatūrvēstures teorijā un mūsdienās, var secināt, ka:

1. Neatkarīgi no izvēlētās zīmju sistēmas, analizējot stāstījuma objektu, iespējams nošķirt tā atsevišķās vienības — darbības jeb notikumus, tādējādi stāstījumu lingvistiskā nozīmē izprotot kā reālu vai fiktīvu darbību jeb notikumu secību, ko saista cēlonība.
2. Stāstījuma jēdziens uzrāda epistemoloģiskas krīzes pazīmes: humanitārajās zinātnēs kopumā nav ticības jēdzieniem, kas tiek lietoti zinātniskā diskusijā. Jēdzienu (tostarp arī stāstījuma) nozīme tiek regulāri apšaubīta un paplašināta. Tāpat tiek apstrīdētas pašas zināšanas jeb atsevišķās epistēmas.
3. Naratoloģijas iedīgli latviešu literatūrzinātnē meklējami jau 20. gs. 80. gados Harija Hirša un Bronislava Tabūna publikācijās, kas veltītas prozas teorijai. Abu teorētiku uzskati vēl joprojām ietekmē jēdzienu „vēstījums“ un „stāstījums“ lietojumu latviešu valodā: B. Tabūns lietojis „vēstījuma“ jēdzienu, savukārt H. Hiršs minējis gan „vēstījumu“, gan „stāstījumu“, sākotnēji abus jēdzienus izmantojot kā sinonīmus, vēlāk ieviešot hierarhiskas attiecības starp tiem. Atšķirīgais piedāvājums lielā mērā veicinājis apjukumu literatūrzinātnieku vidū — joprojām daļā publikāciju abi jēdzieni tiek lietoti kā sinonīmi.
4. Neatkarīgi no tā, vai raugāties uz stāstījumu mikroanalīzes līmenī kā notikumu (darbību) ķēdi, kuru saista cēlonība, vai makroanalīzes līmenī kā ideoloģisku konceptu vai kognitīvo procesu sistēmas sastāvdaļu, stāstījums pēc savas izcelsmes ir lingvistisks fenomens un šo pamatfunkciju saglabā joprojām. Ne teksta semiotiskais paplašinājums, ne pētnieciskās pieejas neatkāpjas no stāstījuma lingvistiskajiem nosacījumiem. Atšķirīgās metodes un dažādās definīcijas variācijas neliedz iespēju lietot stāstījuma jēdzienu starpdisciplināri.
5. Vārdu etimoloģija un lietojuma konteksts apliecina, ka „stāstījums“ ir precīzāks tulkojums „naratīva“ jēdzienam nekā „vēstījums“.

apmierinot gan klasiskās, gan postklasiskās naratoloģijas prasības. Viena no būtiskākajām jēdziena „stāstījums“ priekšrocībām ir atbilstība sintaktiskajai ekvivalencei stāstījuma gramatikā.

3. NODAĻA. STĀSTĪJUMA UZBŪVE A. NEIBURGAS PROZĀ

Trešajā nodaļā analizēta stāstījuma uzbūve A. Neiburgas prozā, vēršot uzmanību uz laika analīzi, skatpunkta problemātiku, kā arī telpas metaforu kā stāstījuma uzbūves organizēšanas paņēmieni. Šajā nodaļā līdztekus A. Neiburgas stāstu strukturālai analīzei pirmo reizi latviešu literatūras teorijas kontekstā sniegts detalizēts Ž. Ženeta izstrādātās terminoloģijas raksturojums un kritika.

- 3.1. nodaļā veikta laika kategorijas analīze A. Neiburgas stāstos, pievēršoties notikumu kārtībai, tempam un ilgumam (anisohronijām), kā arī biežuma kategorijām.
- 3.2. nodaļā analizēta skatpunkta problemātika, sniedzot pārskatu par fokusētāju un stāstītāju tipoloģiju A. Neiburgas stāstos, plašāk raksturojot arī katram tipam atbilstīgos papildu katalizatorus jeb fasetes.
- 3.3. nodaļā telpas metafora A. Neiburgas īsprozā skatīta kā stāstījuma uzbūves organizēšanas paņemiens, pievēršoties gan būra metaforas lietojumam, gan Rīgas centra un nomales pretmetam, kam piedēvētas jaunas nozīmes gan vizuālā, gan sociālā kontekstā.

Stāstījuma uzbūves analīze A. Neiburgas prozā sniedz vairākus secinājumus:

1. A. Neiburgas stāstu centrā bieži ir konkrēts notikums, caur kuru tiek izgaismota stāsta varoņa dzīve, uzskati un pārdzīvojumi. Uzbūvi nosaka retrospektīvais skatījums uz pagātnes notikumiem, kas tiek komentēts tagadnes laikā. Centrālo notikumu papildina iteratīva rakstura analepses.
2. Īpaša nozīme A. Neiburgas prozā ir elipsēm. Tās raksturo viņas rakstības stila savdabību, un ar tām veidoti pārrāvumi starp atsevišķiem notikumiem vai plašākiem notikumu segmentiem varoņu dzīvēs. Tāpat elipses lietotas kā rīks, kas pārslēdz lasītāja uzmanību no viena fokusētāja uz otru.
3. Izņemot stāstu „Kankāns maija vakarā“, kas pilnībā veidots no dialogiem un atklāj notikumus un tēlu savstarpējās attiecības lasītāja acu priekšā, A. Neiburga dialogus stāstos lietojusi maz, dodot priekšroku iekšējā monologa formai. Būtiskāka vieta stāstos ierādīta fokusētāju

maiņai, kas ļāvis izvairīties no plašākiem dialogiem, taču reizē noteicis arī A. Neiburgas rakstības stila īpatnības.

4. Jau ar pirmo stāstu „Spīdēja saule“ A. Neiburga plaši izmantojusi iteratīva iespējas. Tas, kas šķietami noticis vienreiz, patiesībā ir vispārināts un kondensēts vairāku notikumu, darbību izklāsts. Ārēji iteratīvi atrodami A. Neiburgas stāstos, kas veidoti dienasgrāmatas formā. Atsevišķos stāstos lietots arī iteratīvais stāstījums, ar to saprotot nevis atsevišķu notikumu vispārinājumu, bet gan iteratīvu izteiksmi, kas ievada lasītāju stāstā attēlotajos notikumos. Bieži A. Neiburga lietojusi arī repetitīvus, kas līdzīgi elipsēm attiecināmi uz viņas rakstības stilu. Tie funkcionē gan kā stāstītājus un tēlus raksturojošas frāzes, gan kā stāstījuma ritmu veidojoši elementi. Repetitīvu lietojums uzskatāmi parādās formas ziņā eksperimentālākos stāstos, kas tapuši laikā no 1988. līdz 1993. gadam.
5. Atsevišķi aplūkojot abus stāstu krājumus, kā arī periodikā publicētos stāstus, secināms, ka pirmajā stāstu krājumā „Izbāzti putni un putni būros“ dominē iekšējā fokusēšana. Izmaiņas attiecībā uz fokusētāju lietojumu vērojamas stāstos, kas publicēti periodikā no 1988. gada līdz 1993. gadam. Lai arī dominē iekšējā fokusēšana, A. Neiburga, eksperimentējot ar jaunu, fragmentētu stāstījuma uzbūves formu, atsevišķos stāstos izmantojusi arī abus fokusēšanas tipus viena teksta robežās. Krājuma „Stum stum“ fokusētāju tipu analīzes rezultāti parāda, ka stāstos joprojām dominē iekšējā fokusēšana.
6. Aplūkojot abus stāstu krājumus, kā arī periodikā publicētos stāstus, secināms, ka pirmajā stāstu krājumā „Izbāzti putni un putni būros“ pamatā izmantots viens stāstītājs un tā divi izplatītākie tipi: ekstradieģētiskais-heterodieģētiskais stāstītājs un ekstradieģētiskais-homodieģētiskais stāstītājs, kas pārstāvēti vienlīdz bieži. Izmaiņas, līdzīgi kā fokusēšanas gadījumā, vērojamas stāstos, kas publicēti periodikā no 1988. līdz 1993. gadam. A. Neiburgas eksperimenti ar jaunu, fragmentētu stāstījuma uzbūves formu ietver arī komplicētāku stāstītāju lietojumu. Krājuma „Stum stum“ stāstītāju tipu analīzes rezultāti parāda, ka vienlīdz bieži izmantoti gan ekstradieģētiski-heterodieģētiski, gan ekstradieģētiski-homodieģētiski stāstītāji, trijos stāstos lietoti divi stāstītāji.
7. Stāstījumā konceptuālās metaforas ir piederīgas balss jeb stāstītāja instancei, taču tās ir līdzdalīgas arī stāstījuma struktūras formēšanā. A. Neiburgas prozā atsevišķos stāstos šāda funkcija piešķirta būra metaforai. Visuzskatāmāk tā pieteikta krājuma „Izbāzti putni un

putni būros“ titulstāstā, kur būris apzīmē gan telpu, gan eksisten-
ciālas kategorijas abu varoņu savstarpējās attiecībās, gan iezīmējas
arī stāsta struktūrā. Alegorijas principu kā stāstījuma strukturēšanas
paņēmienu A. Neiburga izmantojusi stāstā „Peles nāve“.

8. A. Neiburgas proza ir spilgta liecība pārmaiņām, kas skāra sabiedrību
un Rīgas pilsētvidi 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē un 90. gadu sāku-
mā. Pilsētvides semantika prasmīgi atklājas asredzīgos vērojumos,
kas skaidrojams ar autoras personīgo pieredzi noteiktā dzīvesvietā.
Vides aprakstos plaši izmantotas krāsas un smaržas, kuru nozīme
vienlīdz attiecināma kā uz vidi, tā tēlu izjūtām.

4. NODAĻA. MASKULĪNĀS SUBJEKTIVITĀTES

KRITIKA A. NEIBURGAS PROZĀ

Ceturtajā nodaļā analizēta maskulīnās subjektivitātes reprezentāci-
ja A. Neiburgas prozā. Stāstu analizē izmantoti maskulinitāšu studiju
teorētiskie koncepti, pievēršoties homosociālo attiecību modeļiem,
melanholijai un iekāres noliegumam, jūtīgo un mākslinieciski orientēto
vīriešu tipam, kā arī vardarbīgās maskulinitātes un sievietes maskulinitā-
tes reprezentācijai. Vīrišķībai piedēvētie stereotipi šeit analizēti kā daļa
no subjekta identitātes veidošanas rīkiem, akcentējot arī nenormatīvo
piemēru nozīmi, kas parāda vīrišķības kā sociālas konstrukcijas dabu un
tās sarežģīto saikni ar seksualitāti.

- 4.1. nodaļā skaidrots maskulinitātes jēdziens un tā pluralitāte, vēršot
uzmanību uz argumentācijas piemēriem, kuras feminisma teorētiķi
lietojuši, lai nošķirtu „citādo“ no „normas“, kas attiecas uz maskulini-
tātes diskursu. Nodaļā iztirzātas maskulinitāti raksturojošās katego-
rijas (hegemonija, subordinācija, līdzdalība un marginalizācija), kuras
pieteikusi austrāliešu socioloģe Rīvina V. Konela (*Raewyn W. Con-
nell*), skatījumu papildinot ar maskulinitātes definēšanas stratēģijām,
kuras piedāvājuši Mišels Fuko (*Michel Foucault*), Pjērs Burdjē (*Pierre
Bourdieu*), Džūdita Batlere (*Judith Butler*), Tods V. Rīzers (*Todd W.
Reeser*) un Maikls Kimmels (*Michael Kimmel*).
- 4.2. nodaļa veidota kā A. Neiburgas stāstu „Zīmes“ un „Lellis“ tuvlasī-
jums, pievēršoties homosociālo attiecību modelim, kura pamatā ir
attiecību trīsstūris starp sievieti un diviem vīriešiem, plašāk analizē-
jot dzimtes melanholijas un iekāres nolieguma reprezentāciju vīriešu
tēlos, kas balstīta Īvas Kosofskas-Sedžvikas un Džūditas Batleres
teorētiskajās atziņās.

- 4.3. nodaļā analizēts svārstīgā, jūtīgā vīrieša tips, kam A. Neiburgas radīto
tēlu galerijā ir īpaša vieta. Stāstu „*El ninjo*“, „Notikums bez kome-
tāra“, „Kurš pazina Jurīti“, „Augstuma bailes“ un „Tā vieta“ tuvla-
sījums balstīts psihoanalīzes atziņās, pievēršoties tēlu identitātei,
ķermeniskumam, apziņas fragmentācijai un neurožu gadījumiem.
Polemizējot ar minēto stāstu interpretācijām kritikā, analizējot inter-
vijas un autoras dienasgrāmatu, uzmanība vērsta arī uz autoras per-
sonīgās pieredzes sublimāciju minētā vīriešu tipa tēlos, kas parāda to
atrašanos uz robežas starp autobiogrāfisko un fikcionālo, analītisko
un juteklisko.
- 4.4. nodaļā aktualizēts vardarbības diskurss, kuru A. Neiburga risinājusi
savos stāstos „Kalnā kāpējs“ un „Justiciāns“. Balstoties Pjēra Burdjē,
Rīvinas V. Konelas un Virgilija Fabrisa teorētiskajās atziņās, vardar-
bīga uzvedība šajā nodaļā skatīta gan traucētu personības procesu
(kā individuāla patoloģija), gan sociālajā kontekstā, tādējādi apvie-
nojot psihologu un sociologu pieejas, kas sniedz plašākas iespējas
abu minēto stāstu interpretācijā.
- 4.5. nodaļa veltīta sievietes maskulinitātes problemātikai, veicot stāstu
„Stum stum“ un „Provinces Euridīce“ tuvlasījumu, kas izriet no Džū-
ditas Batleres un Džeka Halberstama teorētiskajām atziņām. Vīrišķā
dzimte šajā nodaļā skatīta kā performatīvs raksturlielums, kas nav
piesaistīts vīrieša ķermenim, konkrēti pievēršoties heteroseksuālu
sieviešu maskulinitātei, kas dzimtes studijās ir maz pētīta.

Maskulīnās subjektivitātes analīze A. Neiburgas prozā ļauj izdarīt
vairākus secinājumus.

1. Maskulinitātes reprezentācijai Rietumu kultūrā vienmēr bijusi
divējāda iedaba: tā balstījusies uz jau kultūrā pastāvošām formām,
tajā pašā laikā konstruējot jaunas. Līdz ar liberalizācijas procesu un
dzimumu līdztiesības jautājuma aktualizēšanu Rietumu kultūrā savu
nozīmi zaudējis maskulinitātes strukturālais pamats, kas vēsturiski
attiecināts uz ekonomisko neatkarību, ģeogrāfisko mobilitāti un
dominējošo stāvokli ģimenē. Tektoniskas izmaiņas maskulinitātes
izpratnē rosināja pētījumi socioloģijā un psiholoģijā, kā arī pavēr-
siens feministu uzskatos, apzinoties, ka patriarhālā sistēma ir tikpat
represīva pret atsevišķām vīriešu grupām kā pret sievietēm un ka no
tās gūtais labums pieder vīriešu mazākumam.
2. Maskulinitātes jēdziens ir atkarīgs no „citādajām“ zīmju sistēmām,
un šādu sistēmu potenciālais saraksts ir neierobežots. Tādējādi

maskulinitātes jēdzienu nav iespējams definēt pietiekami skaidri, jo tas vienmēr mainās līdz ar jaunu komponentu iesaisti. Jebkādi ideoloģiskie centieni maskulinitāti padarīt par iepriekš dotu vien norāda uz tās nestabilitāti un dialogiskajām attiecībām ar citiem jēdzieniem, pret kuriem maskulinitāte sevi definē. Mūsdienu feminisma teoriju kontekstā jēdziens „maskulinitāte” tiek lietots daudzskaitlī, tādējādi akcentējot atšķirīgu vīrietības izpausmju līdzāspastāvēšanu.

3. A. Neiburgas radīto vīriešu tēlu galerijā īpaša vieta atvēlēta autsaideriem, kuru ideālisms pretstatīts apkārtējās, materiālās pasaules realitātei. Šajā „svārstīgo un jūtīgo” vīriešu tēlu galerijā līdzās intelektuāļiem, māksliniekiem un uzņēmējiem atrodami arī bezpajumtnieki, invalīdi, pašnāvnieki un homoseksuāļi; viņi ir gan pilsētnieki, gan provinces iedzīvotāji. Visbiežāk negaidīts notikumu pavērsiens pārsteidz viņus nesagatavotus. Atsevišķos gadījumos šie dzīves triecieni pārtop neirozēs vai noved pie pašnāvības.
4. A. Neiburgas iedziļināšanās tēlos mēdz būt tik precīza, ka tuvojas psihoanalīzei. Tēlu atklāsmē krustojas atšķirīgas identitātes. Tāpat nozīmīga loma psihes procesu attēlojumā piešķirta sapņiem. Tēlu analīzes procesu A. Neiburga uztic lasītājiem pašiem, piedāvājot fragmentētu tekstu ar atvērtu finālu, kas visbiežāk veidots no subjektīva skatpunkta kā tēla atzišanās vai pašatklāsmē. Lasītājs nereti kļūst par notikumu līdzzinātāju vai aculiecinieku, īpaši gadījumos, kad lietots pirmās un otrās personas stāstījums, vai arī ja vienā stāstā izmantoti vairāki fokusētāji.
5. Stāstos attēloto vīriešu maskulinitāte nav monolīta, gluži pretēji — tā ir svārstīga, jūtīga, ievainojama, ķermeniska un izteikti femīna. Tāpat uz tiem nav attiecināmi ierastie dzimtes stereotipi: fizisks spēks, atlētisks ķermenis, varonība, redzami sasniegumi dzīvē, emociju apslāpēšana. Attīstot tēlu raksturus un to iekšējo pasauli, A. Neiburga spējusi vīrišķās un sievišķās rakstura iezīmes sakausēt vienotā veselumā, katram atsevišķam tēlam izvēloties atbilstošas proporcijas, kuras nosaka stāsta iekšējā loģika. Vairākos tēlos autore spoguļojas pati, pieņemot vīrieša identitāti un personīgo pieredzi sublimējot tēlu femīnajās kvalitātēs.
6. A. Neiburga agrīnās daiļrades periodā aktualizējusi vardarbības tēmu, pievēršoties gan sociālās vides ietekmei, gan varoņu individuālajai patoloģijai, tajā pašā laikā neieslīgstot garos un aprakstošos tēlu psihes aprakstos. Šo stāstu vērtība ir prasmīgais stagnācijas perioda vīrietības krīzes tēlojums, kuru iespējams novērtēt vien ar laika distanci.

7. Atsevišķos krājuma „Stum stum” stāstos A. Neiburga aktualizējusi sieviešu maskulinitātes problemātiku. Kā rāda stāsta „Provincas Euridīce” piemērs, sievietē hegemoniskās maskulinitātes aspektā tiek skatīta kā simbolisks objekts, kuras esamību (*esse*) nosaka būt-uztvertai (*percipi*) princips, uzturot pastāvīgu nedrošību par savu ķermeni, kas izprotama kā simboliska atkarība. A. Neiburgas ironija, atklājot sieviešu pārdzīvojumus attiecībā uz ķermeņa maskulinajām aprisēm un novecošanu, ir labestīga un humāna. Ar groteskas palīdzību veidotie tēli ir stilistiski izturēti, nepārkāpjot gaumes robežas. Ne autore pozīcijā, ne stāstītāju balsis nav konstatējams cinisms.

Nobeigums un secinājumi

1. A. Neiburgas stāstu centrā bieži ir konkrēts (singulatīvs) notikums, caur kuru tiek izgaismota stāsta varoņa dzīve, uzskati un pārdzīvojumi. Uzbūvi nosaka retrospektīvais skatījums uz pagātnes notikumiem, kas tiek komentēts tagadnes laikā. Centrālo notikumu papildina iteratīva rakstura analepses. Pamatā lietotas iekšējas analepses. Ārējas un jauktas analepses lietotas uzbūves ziņā komplicētākajos stāstos. Prolepses stāstījumā ir pārstāvētas retāk, un to funkcija pamatā paredz lasītāja uzmanības novirzīšanu no notikumu gaitas. Tēlam piesaistītās anahronijas A. Neiburgas prozā nav atvasināmas kā novirzes no notikumu hronoloģijas, tās turpina sākotnējo stāstījumu, jo pagātnes vai nākotnes notikumu no uzbūves viedokļa veido tēla pārdzīvojumu saturs.
2. Īpaša nozīme A. Neiburgas prozā ir elipsēm. Tās raksturo viņas rakstības stila savdabību, un ar tām veidoti pārrāvumi starp atsevišķiem notikumiem vai plašākiem notikumu segmentiem varoņu dzīvēs. Īpaši izdalāmi ir dienasgrāmatas formā rakstītie stāsti, kuros elipses nodala atsevišķus ierakstus. Tāpat elipses lietotas kā rīks, kas pārslēdz lasītāja uzmanību no viena fokusētāja uz otru.
3. Jau ar pirmo stāstu „Spīdēja saule“ A. Neiburga plaši izmantojusi iteratīva iespējas. Tas, kas šķietami noticis vienreiz, patiesībā ir vispārināts un kondensēts vairāku notikumu, darbību izklāsts. Ārēji iteratīvi atrodami A. Neiburgas stāstos, kas veidoti dienasgrāmatas formā. Atsevišķos stāstos lietots arī iteratīvais stāstījums, ar to saprotot nevis atsevišķu notikumu vispārinājumu, bet gan iteratīvu izteiksmi, kas ievada lasītāju stāstā attēlotajos notikumos. Bieži A. Neiburga lietojusi arī repetitīvus, kas līdzīgi elipsēm attiecināmi uz viņas rakstības stilu. Tie funkcionē gan kā stāstītājus un tēlus raksturojošas frāzes, gan kā stāstījuma ritmu veidojoši elementi. Repetitīvu lietojums uzskatāmi parādās formas ziņā eksperimentālākos stāstos, kas tapuši laikā no 1988. līdz 1993. gadam.
4. Izņemot stāstu „Kankāns maija vakarā“, kas pilnībā veidots no dialogiem un atklāj notikumus un tēlu savstarpējās attiecības lasītāja acu priekšā, A. Neiburga dialogus stāstos lietojusi maz, dodot priekšroku iekšējā monologa formai vai no ekstradieģētiskas–heterodieģētiskas pozīcijas veidotam stāstījumam. Būtiskāka vieta stāstos ierādīta fokusētāju maiņai, tas ļāvis izvairīties no plašākiem dialogiem, taču reizē noteicis arī A. Neiburgas rakstības stila īpatnības. Atsevišķi aplūkojot abus stāstu krājumus, kā arī periodikā publicētos stāstus, secināms, ka A. Neiburgas prozā dominē iekšējā fokusēšana.

Izmaiņas attiecībā uz fokusētāju lietojumu vērojamas stāstos, kas publicēti periodikā no 1988. gada līdz 1993. gadam, eksperimentējot ar jaunu, fragmentētu stāstījuma uzbūves formu. Izvēlēta fokusēšanas stratēģija devusi iespēju veidot daudzšķautņainu tēlu iekšējās pasaules izklāstu. Vērtējot lietotos stāstītāju veidus pēc Ž. Ženeta klasifikācijas, jāatzīst, ka pamatā izmantots viens stāstītājs un tā divi izplatītākie tipi: ekstradieģētiskais-heterodieģētiskais stāstītājs un ekstradieģētiskais-homodieģētiskais stāstītājs, kas analizētajos tekstos pārstāvēti vienlīdz bieži.

5. Konceptuālās metaforas A. Neiburgas prozā ir piederīgas balss jeb stāstītāja instancei un ir līdzdalīgas arī stāstījuma struktūras formēšanā. Atsevišķos stāstos šāda funkcija piešķirta būra metaforai. Visuzskatāmāk tā pieteikta krājuma „Izbāzti putni un putni būros“ titultāstā, kur būris apzīmē gan telpu, gan eksistenciālas kategorijas abu varoņu savstarpējās attiecībās, gan nosaka stāsta struktūru. Alegorijas principu kā stāstījuma strukturēšanas paņēmieni A. Neiburga izmantojusi stāstā „Peles nāve“.
6. A. Neiburgas proza ir spilgta liecība pārmaiņām, kas skāra sabiedrību un Rīgas pilsētvidi 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē un 90. gadu sākumā. Pilsētvides semantika prasmīgi atklājas asredzīgos vērojumos, kas skaidrojams ar autores personīgo pieredzi noteiktā dzīvesvietā. Vides aprakstos plaši izmantotas krāsas un smaržas, kuru nozīme vienlīdz attiecināma kā uz vidi, tā tēlu izjūtām.
7. A. Neiburgas iedziļināšanās tēlos mēdz būt tik precīza, ka tuvojas psihoanalīzei. Tēlu atklāsmē krustojas atšķirīgas identitātes. Nozīmīga loma psihes procesu attēlojumā piešķirta sapņiem. Tēlu analīzes procesu A. Neiburga uztic lasītājiem pašiem, piedāvājot fragmentētu tekstu ar atvērtu finālu, kas visbiežāk veidots no subjektīva skatpunkta kā tēla atzišanās vai pašatklāsmē. Lasītājs nereti kļūst par notikumu līdzzinātāju vai aculiecinieku, īpaši gadījumos, kad lietots pirmās un otrās personas stāstījums, vai arī ja vienā stāstā izmantoti vairāki fokusētāji.
8. Stāstos attēloto vīriešu maskulinitāte nav monolīta, gluži pretēji — tā ir svārstīga, jūtīga, ievainojama, ķermeniska un izteikti femīna. Tāpat uz tiem nav attiecināmi ierastie dzimtes stereotipi: fizisks spēks, atlētisks ķermenis, varonība, redzami sasniegumi dzīvē, emociju apslāpēšana. Attīstot tēlu raksturus un to iekšējo pasauli, A. Neiburga spējusi vīrišķās un sievišķās rakstura iezīmes sakausēt vienotā veselumā, katram atsevišķam tēlam izvēloties atbilstošas

proporcijas, kuras nosaka stāsta iekšējā loģika. Vairākos tēlos autore spoguļojas pati, pieņemot vīrieša identitāti un personīgo pieredzi sublimējot tēlu femīnajās kvalitātēs. Īpaša vieta vīriešu tēlu galerijā atvēlēta autsaideriem, kuru ideālisms pretstatīts apkārtējās materiālās pasaules realitātei. Tikpat būtiska ir A. Neiburgas prozā aktualizētā vardarbības tēma, pievēršoties gan sociālās vides ietekmei, gan varoņu individuālajai patoloģijai, tajā pašā laikā neieslīgstot garos un aprakstošos tēlu psihes aprakstos. Stāstu papildu vērtība ir prasmi-gais stagnācijas perioda vīrietības krīzes tēlojums, kuru iespējams novērtēt vien ar laika distanci.

9. Atsevišķos stāstos A. Neiburga aktualizējusi arī sieviešu maskulinitātes problemātiku. Sieviete hegemoniskās maskulinitātes kontekstā tiek skatīta kā simbolisks objekts, kuras esamību (*esse*) nosaka uztveramības (*percipi*) princips, uzturot pastāvīgu nedrošību par savu ķermeni, kas interpretējama kā simboliska atkarība. A. Neiburgas ironija, atklājot sieviešu pārdzīvojumus attiecībā uz ķermeņa maskulīnajām aprisēm un novecošanu, ir labestīga un humāna. Ar grotesku veidotie tēli ir stilistiski izturēti, nepārkāpjot gaumes robežas.

Avotu un literatūras saraksts

AVOTI

Grāmatas

1. Neiburga Andra. *Izbāzti putni un putni būros*. Rīga: Liesma, 1988.
2. Neiburga Andra. *Stāsts par Tilli un Sunu vīru*. Rīga: Balta, 1991.
3. Neiburga Andra. *Stum stum*. Rīga: Valters un Rapa, 2004.

Atsevišķu stāstu publikācijas kopkrājumos un periodikā

4. Neiburga Andra. Dzeltenais prieks. *Karogs*. 1993. Nr. 1. 14.–25. lpp.
5. Neiburga Andra. Ieraksts dienasgrāmatā. Svētdiena. *Karogs*. 2005. Nr. 2. Febr. 57.–63. lpp.
6. Neiburga Andra. Kolonija. *Stāsti. Prozas lasījumi klātienē un neklātienē 2005–2006*. Rīga: Dienas grāmata, 2006.
7. Neiburga Andra. Kur es esmu. *Mēs. XX gadsimts*. Rīga: Dienas grāmata, 2011.
8. Neiburga Andra. Kurš pazina Jurīti? *Karogs*. 1990. Nr. 10. 48.–62. lpp.
9. Neiburga Andra. Melnais caurums. *Pāri pār tiltu: Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti*. Rīga: Madris, 2001.
10. Neiburga Andra. Sāra. Atmiņas. *Santa*. Nr. 6. 1993. 12.–14. lpp.

LITERATŪRA

11. *A History of Virility*. Edited by Alain Corbin, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello. Translated by Keith Cohen. New York: Columbia University Press, 2016.
12. Barthes Roland. Introduction à l'analyse structurale des récits. *Communications*. 1966. No. 8. P. 1–27.
13. Batlere Džūdita. *Dzimtes nemiers: Feminisms un identitātes graušana*. Rīga: Mansards/LU LFMI, 2012.
14. Berelis Guntis. Alternatīvas un ačgārnības. Pārdomas par groteskas un absurda elementiem latviešu prozā. *Kritikas gadagrāmata*. 17. laidziens. Rīga: Liesma, 1990. 187.–203. lpp.
15. Berelis Guntis. Par līdzsvara izjūtu prozā. *Literatūra un Māksla*. 1988. Nr. 43. 21. okt. 6. lpp.
16. Bourdieu Pierre. *La domination masculine*. Paris: Seuil, 1998.
17. Butler Judith. *Bodies that Matter*. London & New York: Routledge, 1993.
18. Chatman Seymour. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1978.

19. Connell Robert W. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press, 1995.
20. *Currents Trends in Narratology*. Ed. Greta Olson. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 2011.
21. Erlich Victor. *Russian Formalism: History — Doctrine*. The Hague: Mouton, 1965.
22. Fludernik Monika, Richardson Brian. Bibliography of Recent Works on Narrative. *Style*. 2000. No. 34.2. Pp. 319–328.
23. Fludernik Monika. Beyond Structuralism in Narratology: Recent Developments and New Horizons in Narrative Theory. *Anglistik*. 2000. No. 11.1. Pp. 83–96.
24. Freud S. Mourning and Melancholia. *Complete Psychological Works Of Sigmund Freud*. Vol. 14. London: Vintage, 2001. Pp. 243–258.
25. Genette Gérard. *Figures II*. Paris: Seuil, 1969.
26. Genette Gérard. *Figures III*. Paris: Seuil, 1972.
27. Halberstam Judith. *Female Masculinity*. Durham and London: Duke University Press, 1998.
28. *Handbook of Narratology*. Eds. Peter Hühn, John Pier, Wolf Schmid, Jörg Schönert. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 2009.
29. Herman David. *Basic Elements of Narrative*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.
30. Herman David et al. *Narrative Theory: Core Concepts and Critical Debates*. Columbus: The Ohio State University Press, 2012.
31. Herman Luc, Bart Vervaeck. *Handbook of Narrative Analysis*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2005.
32. Hiršs Harijs. *Autora pozīcija romānā*. Rīga: Zinātne, 1980.
33. Hiršs Harijs. *Prozas poētika*. Rīga: Zinātne, 1989.
34. Jundze Arno. Andra Neiburga. *Latviešu rakstnieku portreti, 70.–90. gadi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 73.–94. lpp.
35. Kārklīņa Renāte. Par Literatūrzinātnes terminu naratīvs, narators, vēstījums un vēstītājs lietojumu. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*, 16. Sast. Zanda Gūtmane. Liepāja: LiePA, 2011. 211.–221. lpp.
36. Kolmane Ieva. Krājums ar ekstrām. *Diena*. Nr. 133. 2004. 9. jūn. 12. lpp.
37. Lakoff George, and Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: University of Chicago Press, 2003.
38. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 2. sēj. Sast. Konstantīns Karulis. Rīga: Avots, 1992.
39. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga: Zinātne, 1992.
40. Liotārs Žans Fransuā. *Postmodernais stāvvoklis. Pārskats par zināšanām*. Rīga: LLMC, 2008.

41. *Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Narrative Research*. Eds. Sandra Heinen and Roy Sommer. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2009.
42. Ozoliņš Jānis (sast.). *Andra Neiburga: valoda, dzimte, stāstījums, attēls*. Rīga: LU LFMI, 2018.
43. Ozoliņš Jānis. Aizmirstā galvaspilsēta: Rīga Andras Neiburgas prozā. *Rīgas teksts: Augusta Deglava romānam „Rīga” 100*. Sastādītāja Ausma Cimdiņa. Rīga: Zinātne, 2013. 233.–240. lpp.
44. Ozoliņš Jānis. Krievu formālisms. *Mūsdienu literatūras teorijas*. Sast. Ieva E. Kalniņa un Kārlis Vērdiņš. Rīga: LU LFMI, 35.–47. lpp.
45. Ozoliņš Jānis. Naratoloģijas kā disciplīnas raksturojums. *Letonica*, 2017, Nr. 35. 68.–81. lpp.
46. *Postclassical Narratology: Approaches and Analyses*. Eds. Jan Alber and Monika Fludernik. Columbus: The Ohio State University Press, 2010.
47. Propp Vladimir. *Morfologija volshebnoj ckazki. Istoricheskie korni volshebnoj ckazki*. Moskva: Labirint, 1998.
48. Reeser Todd W. *Masculinities in Theory: An Introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010.
49. Rimmon-Kenan Shlomith. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Routledge, 2002.
50. Sedgwick Eve Kosofsky. *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University Press, 1985.
51. Tabūns Bronīslavs. *Prozas specifika*. Rīga: Zinātne, 1988.

UNIVERSITY OF LATVIA
FACULTY OF HUMANITIES

Jānis Ozoliņš

Narrative Structure, Narrator, and Narrative Levels in the Prose of Andra Neiburga

Summary of Doctoral Thesis
For a PhD in Literature
Sub-section: Theory of Literature

RĪGA, 2020

THIS THESIS WAS DEVELOPED AT THE FACULTY OF HUMANITIES
AT THE UNIVERSITY OF LATVIA FROM 2011 TO 2020.

The thesis includes an introduction, four chapters, a conclusion, and a list of sources and literature. *Form:* Doctoral thesis in literature, subsection — theory of literature.

Academic adviser: *Dr. philol.*, UL prof. Ausma Cimdiņa

Reviewers:

- 1) *Dr. habil. philol.* Janīna Kursīte-Pakule (University of Latvia)
- 2) *PhD* Pavel Štoll (Charles University in Prague)
- 3) *Dr. philol.* Elīna Vasiļjeva (University of Daugavpils)

The thesis defense will take place on 27 October, 2020 at 16:30 at the open session of the Literature, Folklore, and Art Studies Doctorate Council of the University of Latvia at Visvalža iela 4a, Riga.

The thesis and its abstract can be accessed at the Library of the University of Latvia, Kalpaka bulvāris 4, Riga.

Chair of UL Literature, Folklore,
and Art Studies Doctorate Council
Ausma Cimdiņa

Secretary of Doctorate Council
Iveta Narodovska

© University of Latvia, 2020

© Jānis Ozoliņš, 2020

ABSTRACT

IN THIS THESIS, I reflect upon the short fiction by Andra Neiburga (1957–2019), including stories written between 1985 and 2011 and considering the structure of the narrative and the functions of the narrator, as well as the hitherto unexplored contextual levels of the narrative. I accord an important place to theoretical problems of narratology and masculinity studies, including a historical overview of these disciplines and a characterization and critique of the current situation. I analyze Neiburga's short fiction in respect to classical and post-classical narratology based on Gérard Genette's (1930–2018) narrative methodology, paying particularly close attention to the scientific exploration and basis of the Latvian equivalent and concept. The analysis of masculinities in Neiburga's fiction is based on the theories of social constructivism that consider masculinity as a complex and unstable category, interpreting it as a phenomenon unrelated to the male body.

KEYWORDS: narrative, masculinities, short fiction, contemporary literature, Andra Neiburga

Contents

CONTENTS

Abstract 39

Introduction 42

Chapter breakdown 52

Chapter 1. Characterization of the narratology discipline 53

Chapter 2. Narrative 54

Chapter 3. Narrative structure in Andra Neiburga's fiction 56

Chapter 4. Critique of masculine subjectivity in Andra Neiburga's fiction 58

Conclusion 62

List of sources and literature 66

Introduction

ANDRA NEIBURGA'S (1957–2019) literary practice is mostly limited to the short story genre. Up to now 31 stories have been published, of which most have been included in the collections *Izbāzti putni un putni būros* (Stuffed Birds and Birds in Cages) (1988) and *Stum stum* (Push Push) (2004), complemented by the children's book *Stāsts par Tilli un Suņu vīru* (The Story of Tille and the Dog Man) (1991) and pieces in periodicals and multi-author collections.

Neiburga's active literary career can be divided into two parts. The first spanned the years 1985–1993 when a new generation of writers turned to fiction. The first striking debuts were by young female authors: the stories by Eva Rubene (1962) and Rudite Kalpiņa (1966), published in the weekly *Literatūra un Māksla*, were widely discussed among the literati. The critics tended to highlight what the authors shared instead of what marked them as distinctive individuals and, because of their depiction of harsh everyday reality, began calling them 'the young angry girls'. Neiburga was included in this group because of her story "Elina ir laimīga" (Elina Is Happy), even though the internal world of her characters showed much more maturity than is the case for the other 'angry girls'. Critics from all generations praised this feature of Neiburga's fiction from her very first appearance on the literary stage.

In Latvian fiction, Neiburga introduced herself with her autobiographical story "Spīdēja saule" (The Sun Was Shining), which demonstrated her characteristic attention to detail. It was underpinned by the author's talent for observation, which was expressed both in the psychology of her characters and the accuracy of the visual depiction of objects. Neiburga's debut collection of short stories, "Izbāzti putni un putni būros," was published in 1988. Although the author was not happy with it, in his review of the collection critic Guntis Berelis emphasized that the accurate portrayal of characters was but one of the aspects confirming Neiburga's talent as a writer.

In 1991, Neiburga's story for children, *Stāsts par Tilli un Suņu vīru*, was published in book form and the author was awarded the Pastariņš Prize (1993). In 1993, Neiburga interrupted her literary career, taking on responsibility for the management of her family's properties. The period of Reawakening and political instability of the 1990s was a breaking point for the writer, bringing with it a certain sense of frustration.

Apart from columns published in the newspaper *Diena*, dramatization of Arthur Schnitzler's play for Baņuta Rubesa's "Rondo", and a translation of Oscar Wilde's "An Ideal Husband", Neiburga did not continue writing,

yet public interest in her life, as borne out by various interviews, continued unabated even at a time when she did not publish any fiction.

In 2002, Neiburga returned to the literary milieu with her story *El niño* (2002), which was published in the newspaper *Forums*. In 2003, the monthly *Karogs* published the stories “Pie blakus galdiņa” (At the Neighboring Table), “Provinces Euridiče” (The Provincial Eurydice), and “Stum, stum”, all of which were included in the collection *Stum stum* that appeared in 2004. The book bolstered Neiburga’s reputation as a master of the Latvian short story and marked the second period of her literary activity, one that lasted until 2006. Most of the stories were original, but four previously-published stories were included — “Peles nāve” (Death of a Mouse) (1988), “Lellis” (Man Doll) (published in 1990 under the title “Zelta kurpes, aplis, milestība” (Golden Shoes, a Circle, Love)), “Vasaras pieraksti. Zona” (Summer Notes. The Zone) (1990), and “Mana izdomātā dzīve” (My Invented Life) (1993).

After *Stum stum*, individual stories were published in periodicals and collections in 2005 and 2006. The last piece of Neiburga’s fiction was published in the book of stories initiated by writer Gundega Repše *Mēs. XX gadsimts* (Us: The 20th Century). After that, Neiburga once again stopped writing, and her very last published work was a review of Inga Ābele’s novel *Klūgu mūks* (Wicker Monk), published in the Internet magazine *satori.lv* in 2014.

On the initiative of the author of this thesis, a conference dedicated to Andra Neiburga’s creative work and organized by the Institute of Literature, Folklore, and Art, University of Latvia took place in 2017, and the collection *Stum stum* was republished by Jānis Roze the same year.

In 2018, UL ILFA published a collection of articles entitled “Andra Neiburga: valoda, dzimte, stāstījums, attēls” (Andra Neiburga: Language, Gender, Narrative, Image) edited by the author of this thesis. It was the first substantial academic publication devoted to the writings of Neiburga.

The news of Andra Neiburga’s death on March 2, 2019 came as a shock both to the writer’s family and colleagues and to her many readers. Neiburga knew about this thesis and allotted time for in-person conversations and correspondence with its author. Her contribution is included in the final version of the thesis.

THE SUBJECT OF THE THESIS is Andra Neiburga’s short fiction published in the period from 1985 to 2011, where the structure of the narrative and functions of the narrator are discussed, as well as hitherto unexplored

contextual levels of the narrative where the diversity of the masculine subjectivity is represented. Since the thesis is presented in the subfield of literary theory, an important part is allotted to the treatment of theoretical problems in narratology and masculinity studies, including a historical overview of these disciplines as well as a characterization and critique of the current situation. With a view to the subject and focus of the study, an analysis of the terminological and conceptual problems relevant to narratology and masculinity studies has also been included.

THE OBJECTIVE OF THE THESIS is to analyze the structure of Neiburga’s narratives through an exploration of their functions and characteristics, both at the structural and contextual levels, with a particular focus on the various masculinities that hitherto have not been studied in her fiction. The few studies that have touched upon the aspect of gender have focused only on female characters, but men are the protagonists of her stories just as often, embodied in the narrator’s first person singular. The masculine women characters are also analyzed in the thesis: they play a significant role in the ecosystem of Neiburga’s ‘uncertain and sensitive’ male characters, which represents the crisis of late-Soviet masculinity.

TO ACHIEVE THE ABOVE OBJECTIVE, I HAVE SET MYSELF THE FOLLOWING TASKS:

- 1) to find a relevant theoretical groundwork for registering and analyzing the characteristics of Neiburga’s writing by critically evaluating the conclusions of different theoreticians of narratology and masculinity studies;
- 2) on the basis of conclusions gained from narratology and masculinity studies, to analyze Neiburga’s short stories by characterizing the structure of the narration and the functions of the narrator, paying particular attention to the representation and critique of masculine subjectivity revealed on the contextual level of the narrative;
- 3) to provide interpretations of the chosen texts, describing and evaluating their structure and qualities of the contents of individual stories;
- 4) to fix the theoretical problems revealed in the course of the analysis due to characteristics of Neiburga’s particular way of writing;
- 5) on the basis of conclusions reached in the course of the study, to characterize the importance of Neiburga’s short fiction in the context of contemporary Latvian literature.

Research methods used: Andra Neiburga's fiction is, firstly, analyzed in respect to classical and postclassical narratology on the basis of the narrative analysis methodology developed by Gérard Genette (1930–2018), which has been, secondly, critically evaluated and complemented by the theoretical conclusions gained in masculinity studies from the perspective of sociology and psychoanalysis. In the context of the study, the close reading method is of particular importance. To avoid a one-sided theoretical approach and a preference for a particular national school, a great number of works by French, American, German, and Dutch narratology and gender researchers have been used and worked into the text of the study. The terminology deployed in this study is presented and explained in the theoretical chapters of the thesis, Latvian translations have been offered, and these have been consistently used in the chapters devoted to the analysis of Neiburga's stories. Particular attention has been paid to the translation of the concept of narrative in Latvian and its use in the process of analysis.

When analyzing the masculinities in Neiburga's fiction, I have turned to social constructivist theories that view masculinity as a complex and unstable category, one interpreted as a phenomenon not even related to the male body. This aspect is of vital importance not only to theoretical elements of the thesis but also in the analysis of characters and events in Neiburga's fiction.

As to the concept of 'gender', which has previously given rise to discussions among some researchers and translators (with my thesis adviser prof. Ausma Cimdiņa an active participant), I respect a diversity of opinions, yet take the liberty to sometimes base my own opinion on the studies by Sandra Meškova (1966), Ineta Lipša (1970), and Kārlis Vērdiņš (1979), where this concept has been used. In cases where Judith Butler's (1956) seminal study *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990) has been quoted, the Latvian word 'dzimte' has been used because this is what both the book's translator and scientific editor, Dita Ābola and Sandra Meškova, respectively, have settled upon as the best translation for 'gender'.

Topicality of the subject matter and novelty of the study. This is the first and most extensive study of Andra Neiburga's fiction, one that includes all of her stories published from 1985 to 2011. The study explores the construction of Neiburga's prose, both at the level of the narrative structure and content, turning also to problems of her poetics that have never before been studied. For the first time, Neiburga's work is studied in the context of classical and post-classical narrative theories and

masculinity studies in an attempt to solve problems both of terminology and theory while also approve them formally in the process of analysis. The study was inspired by the form used by Gérard Genette in his "Narrative Discourse", where he assessed the effectiveness and drawbacks of the theoretical instruments deployed and at the same time used them to explore the poetics of Andra Neiburga's fiction.

ON THE PROBLEMS DISCUSSED IN THE THESIS, TWO COLLECTIONS OF ARTICLES HAVE BEEN EDITED AND TEN ARTICLES HAVE BEEN PUBLISHED FOR PEER REVIEW.

BOOKS

1. Ozoliņš Jānis (comp., sci. ed.). *Andra Neiburga: stāstījums, dzimte, valoda, attēls*. Rīga: LU LFMI, 2018.
2. Ozoliņš Jānis, Vērdiris Kārlis (eds.). *Queer Stories of Europe*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016.

SCHOLARLY ARTICLES

1. Ozoliņš Jānis. Stāstījuma jēdziens un tā adepti latviešu valodā. *Letonica*. 2020. No. 42. (submitted for publishing).
2. Ozoliņš Jānis. Svārstīgie, jūtīgie vīrieši: vēlinās padomju maskulinitātes attēlojums Andras Neiburgas īsprozā. J. Kursīte-Pakule (Ed.). *Starp teksta baudu un dzimumdiferences kaislībām: veltījums akadēmīķei profesorei Ausmai Cimdiņai*. Rīga: LU, 2020, pp. 74–85.
2. Ozoliņš Jānis. Priekšvārds. Būt, vienīgi rakstot. J. Ozoliņš (Ed.). *Andra Neiburga. Sievišķā rakstība: valoda, dzimte, stāstījums*. Rīga: LU LFMI, 2018, pp. 6.–10.
3. Ozoliņš Jānis. “Bālie zēni” un maskulīnās subjektivitātes kritika Andras Neiburgas prozā. J. Ozoliņš (Ed.). *Andra Neiburga. Sievišķā rakstība: valoda, dzimte, stāstījums*. Rīga: LU LFMI, 2018, pp. 60.–75.
4. Ozoliņš Jānis. Krievu formālisms. *Nacionālā enciklopēdija*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018. Available on: <https://enciklopedija.lv/skirklis/2992-krievu-formalisms>.
5. Ozoliņš Jānis. Naratoloģijas kā disciplīnas raksturojums. *Letonica*. 2017. No. 35. Pp. 68.–81.
6. Ozoliņš Jānis. Queer Melancholia and the Limits of Identification in Andra Neiburga's Short Story “Man-doll”. Vērdiris Kārlis, Ozoliņš Jānis (eds.) *Queer Stories of Europe*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016, pp. 100–107.
7. Ozoliņš Jānis. Dzimtes melanholija un identifikācijas robežas Andras Neiburgas stāstā “Lellis”. I. Barovskis, E. Eglāja-Kristsone, V. Malahovskis (Eds.). *Dzimtes konstruēšana IV*. Rīga: Avens un partneri, 2016, pp. 195–209.
8. Ozoliņš Jānis. Krievu formālisms. I. E. Kalniņa, K. Vērdiris (Eds.) *Mūsdienu literatūras teorijas*. Rīga: LU LFMI, 2013, pp. 35–52.
9. Ozoliņš Jānis. Aizmirstā galvaspilsēta: Rīga Andras Neiburgas prozā.

A. Cimdiņa (Ed.). *Rīgas teksts: Augusta Deglava romānam “Rīga” 100*. Rīga: Zinātne, 2013, pp. 233–241.

WORK ON THE THESIS WAS SUPPORTED BY 5 RESEARCH PROJECTS AND GRANTS.

1. 2018: AABS The Aina Birnitis Dissertation-Completion Fellowship in the Humanities for Latvia.
2. 2016: “Mobility in Language, Culture and Gender Studies / Mobilitāte valodu, kultūras un dzimumsocialitātes studijās”. No. EEZ/NFI/S/2015/022, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte.
3. 2014–2017: Valsts pētījumu programmas “Letonika — Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības” projekts Nr. 4. „Kultūra un identitātes Latvijā: mantojums un mūsdienu prakse” (adviser Benedikts Kalnačs).
4. 2013–2015: “Cultures within a Culture: Politics and Poetics of Border Narratives”. „Kultūras kultūrā: robežvēstījumu politika un poētika”. No. 1DP/1.1.1.2.0/013/APIA/VIAA/042 (adviser Benedikts Kalnačs).
5. 2010–2012: Latvijas Zinātnes padomes projekts „Latviešu literatūra un literatūras teorija: literatūrvēsturiskās skolas un literatūras veidi” (No. 09.1532, adviser Ieva Kalniņa).

THE SUBJECT MATTER OF THE THESIS HAS BEEN APPROBATED IN 14 PAPERS SUBMITTED TO INTERNATIONAL AND INTERDISCIPLINARY SCHOLARLY CONFERENCES.

1. Ozoliņš Jānis. “Stuffed Birds and Birds in Cages: A Case Study of the Narrative Metaphor in Short Stories by Andra Neiburga”. *Narrative*. Mississippi State University, New Orleans, USA, March 5–8, 2020.
2. Ozoliņš Jānis. „Naratoloģijas sākotne Latvijā 20. gs. 80. gados: Harija Hirša un Bronislava Tabūna prozas teorijas izvērtējums”. *Letonikas VII kongress*. Projekts No. 4. Kultūra un identitātes Latvijā — mantojums un mūsdienu prakse. Literatūrzinātnes nozares sekcija. Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīga, November 1, 2017.
3. Ozoliņš Jānis. “Masculine and Queer Subjectivity in Andra Neiburga's Short Fiction”. *The Baltic States at 99: Past, Present and Future. The 12th Conference on Baltic Studies in Europe*. University of Latvia, Rīga, Latvia, June 19–21, 2017.

4. Ozoliņš Jānis. "Gender in Trouble: Narratives of Post-Soviet Queer Heterosexual Masculinity". *Narrative*. University of Kentucky, Lexington (KY), USA. March 23–26, 2017.
5. Ozoliņš Jānis. "‘Bālie zēni’ un maskulīnās subjektivitātes kritika Andras Neiburgas prozā". *Andra Neiburga: valoda, dzimte, stāstījums, attēls*. Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīga. January 27, 2017.
6. Ozoliņš Jānis. "Stāstījuma jēdziena universālā iedaba". *Stāstniecības tradīciju pārmantošana un uzturēšana 21. gs.* Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rīga, November 25, 2016.
7. Ozoliņš Jānis. "In Quest of the Narrative: The Narrative Turn in Latvian Literary Theory". *Narrative*. University of Amsterdam, Netherlands, June 16–18, 2016.
8. Ozoliņš Jānis. "Gender Aspect in PhD Research". *Gender, Diversity and Interactions in Latvia and Norway*. Centre for Gender Research, University of Oslo, Norway, March 9, 2016.
9. Ozoliņš Jānis. "Queer Melancholia in Andra Neiburga's Short Stories". *Queer Narratives in European Cultures*. Rīga, June 18, 2015.
10. Ozoliņš Jānis. „Naratoloģijas? Kādas teorētiskas disciplīnas transformācijas stāsts”. LU LFMI 27. starpdisciplinārā zinātniskā konference *Meklējumi un atradumi*. Rīga, March 21, 2015.
11. Ozoliņš Jānis. „Stāstījuma jēdziena binaritātes metakritika”. *Rūdolfs Blaumanis un 19./20. gs. mijas kultūras revolūcija Eiropā. Proza, drāma un teātris tekstā un kontekstā*. Rīga, Ērgļi, March 14–16, 2013.
12. Ozoliņš Jānis. "Laika strukturēšanas paņēmieni jaunākajā latviešu īsprozā". LU HZF Baltistikas nodaļas konference *Latviešu literatūras novitātes*. Rīga, March 7, 2013.
13. Ozoliņš Jānis. "Naratīvs, vēstījums, stāstījums: ieskats terminu lietojumā latviešu literatūrzinātnē". 24. starpdisciplinārā zinātniskā konference *Meklējumi un atradumi*. Rīga, May 17, 2012.
14. Ozoliņš Jānis. "Aizmirstā pilsēta: Rīga Andras Neiburgas prozā." *Apvienotais pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress/Lettonikas 4. kongress*. Rīga, October 24–27, 2011.

THESIS STRUCTURE — the thesis consists of an introduction, four chapters with subsections, a conclusion, and a list of literature and sources used.

The first chapter consists of a concentrated overview of narratology's development as a discipline, paying in-depth attention to the contribution of individual scholars in narrative theories as they developed through history.

The second chapter is devoted to the problems associated with the concept of narrative, firstly, by providing an insight into the principles underlying the way action is presented in the narrative, secondly, by exploring the universal character of the narrative concept, and, thirdly, by following the use of the narrative concept in the history of Latvian literary theory, offering the word 'stāstījums' as the best Latvian equivalent for 'narrative'.

The third chapter provides an analysis of the construction of narrative in Andra Neiburga's fiction, paying particular attention to the sequence, rate, and frequency of events, the problem of viewpoint, as well as the space metaphor as a method for organizing the structure of the narrative. For the first time in the context of Latvian literary theory, detailed characteristics and a critique of the terminology developed by Gérard Genette are presented.

In the fourth chapter, the representation of masculine subjectivity in Neiburga's fiction is analyzed. The theoretical concepts of masculinity studies are used in the analysis, turning to the models of homosocial relationship models, melancholy, and denial of desire, the sensitive and artistically-inclined type of male, as well as representation of violent masculinity and female masculinity.

Chapter breakdown

CHAPTER 1. CHARACTERIZATION OF THE NARRATOLOGY DISCIPLINE
The first chapter provides a concentrated overview of the development of narratology as a discipline, with an in-depth focus on the contribution of individual researchers in narrative theories and their historical evolution.

Subsection 1.1 examines the views of the founding fathers of narratology, Tzvetan Todorov (1939–2017) and Roland Barthes (1915–1980), who marked the possible outlines of narratology as discipline.

- 1.2 explores the study *Morphology of the Folktale* (*Морфология волшебной сказки*, 1928) by the Russian folklore scholar Vladimir Propp (Владимир Пропп, 1895–1970), in which narrative is viewed as a grammatical system and is one of the points of reference of classical narratology.
- 1.3 turns to innovations of the French narratologist Gérard Genette (1930–2018) in the research on narrative as described in his landmark essay *Narrative Discourse* (*Discours du récit*) (1972) that marked a turning point in structuralist theories on the possibilities of analysis of temporality and viewpoint in a literary text.
- 1.4 Is devoted to an analysis of the views of Jean-François Lyotard (1924–1998) as expressed in his book *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge* (*La condition postmoderne: rapport sur le savoir*, 1979), which announces the concept of “grand narratives” and represents a turning point in structural narratology.
- 1.5 characterizes a change of perspective dating back to the 1980s, which the American narratologist David Herman (1962) has described as postclassical narratology. This subsection provides a broader explanation of the poststructuralist critique of the science and poetics of poststructuralism, which have not only fostered the influx of new theories into narratology but also their hybridization.
- 1.6 gives a broad overview of the present-day situation in narratology, one characterized by new challenges. The attempts to define the boundaries of the discipline of narratology reveal important differences in scholarship among individual researchers, differences which are based either on sympathies to the classical poetics of narrative or the postclassical hybridity.

The following conclusions stem from the theoretical concepts reviewed in the first chapter:

1. As narratology emerged under the aegis of semiotics, the understanding of text was significantly expanded. The search for universal categories determined the ambition of structural narratology as a discipline: to achieve a degree of abstraction by reducing the structure of the narrative to combinations of formal elements.
2. The French narratologist Gérard Genette replaced the binary opposition 'story/plot', borrowed from the formalists, with a tripartite model 'story/narrative/narration', thus overturning the previously-accepted notions on the possibilities of analyzing both temporality and viewpoint in a literary text. Another innovation by Genette with respect to analyzing literary narrative is the distinction between the narrator who is narrating and the character who sees.
3. The decentralized poststructuralist approach to knowledge, interest in ideologies, the marginal, and the Other in the 1980s fostered a crisis in the formal approach in narratology. Here, Jean-François Lyotard's views are of particular significance. The change of focus in postclassical narratology also marks the regrouping of scholarly interests, replacing the systemic view of literary functions with an interest in contexts and the relationship between the text and its reader.
4. Even though in the post-classical period several theoretical branches turned against the totality program of structuralism, the classical methods of research continued to exist in a different context and are used to this day. Most of the new currents have hitherto failed to offer practical models for the analysis of texts, and therefore the viewpoint chosen by the researchers themselves is important, synthesizing the varied approaches to achieve the goals they have set for themselves. The hybridity of narratology today is precisely described using the plural form of this concept — narratologies.
5. Narratology has been and still is significant as a discipline of textual interpretation where researchers have been busy exploring the general regularities of texts. Under the influence of poststructuralist approaches, the new currents attempt to transform narratology into a theory of interpretation.

CHAPTER 2. NARRATIVE

Chapter 2 is dedicated to the concept of narrative: its origins are explored, its universal character described and its use in the history of Latvian literary theory assessed, providing the most fitting translation of the concept in Latvian.

- 2.1 provides an overview of basic principles determining the way action is described in a narrative, critically evaluating the binarity of concepts addressed already in philosophical texts of Plato and Aristotle and, at the beginning of the 20th century, reborn in the theories associated with new criticism and Russian formalism.
- 2.2 describes the universal character of the narrative concept, including provisions aiming at explication not only of structure but also of social context.
- 2.3 addresses two important themes: first, the origins of narratology in Latvia are explored, as characterized by the three most important books dedicated to the theory of prose and published shortly before the collapse of the Soviet Union. Second, the translation of the concept of 'narrative' in Latvian is explained. This subsection is a contribution to the translation and use of concepts of narratology in the Latvian language.

Exploring the origins of the concept of narrative, its character, and use in Latvian literary history and nowadays, I conclude the following:

1. Independent of the system of signs, when analyzing the object of the narrative it is possible to single out its individual elements, actions or events, thus understanding the narrative in its linguistic aspect as a sequence of real or fictional actions linked by causality.
2. The concept of narrative has telltale signs of an epistemological crisis: humanities in general do not have faith in concepts used in scholarly discussions. The meaning of concepts (including narrative) is regularly questioned and expanded. Knowledge, or the individual epistemes, are likewise contested.
3. The sources of narratology in Latvian literary scholarship are found in the publications on the theory of fiction by Harijs Hiršs and Bronislavs Tabūns as early as the 1980s. The views of both theoreticians tend to impact the use of the concepts of 'vēstījums' and 'stāstījums' in Latvian: Tabūns used 'vēstījums' jēdzienu, whereas Hiršs has used both 'vēstījums' and 'stāstījums', originally as synonyms, and later introducing a hierarchical relationship between the two. The different approaches have tended to lead to confusion among literary scholars — to this day, both concepts are sometimes used as synonyms in scholarly literature.
4. Independent of whether we view a narrative, at the level of microanalysis, as a chain of events (actions) linked by causality, or at the

level of macroanalysis, as an ideological concept or an ingredient of cognitive processes, narrative is linguistic in origins and still retains that function. Neither the semiotic expansion of the text nor study approaches deviate from the linguistic provisions of the text. The differences in methodology and definition do not preclude the use of the concept of narrative in an interdisciplinary way.

5. The etymology of words and context of their use indicate that 'stāstījums' is a more precise translation of the concept of 'narrative' than 'vēstījums', for it satisfies the requirements of both classical and postclassical narratology. One of the most important advantages of the notion of 'stāstījums' is its correspondence to the syntactic equivalence in the narrative's grammar.

CHAPTER 3. NARRATIVE STRUCTURE IN ANDRA NEIBURGA'S FICTION

Chapter 3 provides an analysis of the structure of narrative in Neiburga's fiction, paying particular attention to the temporal analysis, the problematics of viewpoint, as well as the metaphor of space as a method for organizing the structure of the narrative. Along with a structural analysis of Neiburga's stories, a detailed description and critique of Genette's terminology in the context of Latvian literary theory are given for the first time.

- 3.1 provides an analysis of the category of time in Neiburga's stories, focusing on the sequence, speed, and duration (anisochronies), as well as the category of frequency.
- 3.2 analyzes the problematics of viewpoint, providing an overview of the typologies of focusers and narrators in Neiburga's stories, with a more detailed characterization of the additional catalysts or facets corresponding to each type.
- 3.3 views the metaphor of space in Neiburga's short fiction as a method for organizing the structure of the narrative, addressing both the cage metaphor and the dichotomy of the center and outskirts of Riga, discerning new meanings both in visual and social contexts.

The analysis of the narrative structure in Andra Neiburga's fiction leads to the following conclusions:

1. At the center of Neiburga's stories there tends to be a particular event through which the life, views, and experiences of the protagonist are explored. The structure is determined by a retrospective view

of past events, commented on at the present time. The central event is complemented by iterative analepses.

2. Ellipses play a particular role in Neiburga's fiction. These are a characteristic of her unique style and they form the breaks between individual events or wider segments of events in the lives of the protagonists. Ellipses are also an instrument that switches the reader's attention from one focuser to the next.
3. With the exception of the story "Kankāns maija vakarā" (Cancan on an Evening in May), which consists entirely of dialogues that reveal the events and mutual relationships of the characters before the reader's very eyes, Neiburga has seldom used dialogues in her stories, preferring the form of (an/the) internal monologue. A more important place is accorded to the change of focusers, which has allowed the writer to avoid lengthy dialogues and marked the individuality of her style.
4. Starting with her very first story, "Spīdēja saule", Neiburga has widely used the potential of iteration. That which seems to have happened only once, is in fact a generalized and condensed exposé of several events or actions. External iterations are found in those stories that have taken the form of a diary. In some of the stories, the author has also used the iterative narrative, meaning not a generalization of separate events, but iterative expression which introduces the reader to the events depicted in the story. Neiburga has also often used repetitions, which, similar to ellipses, are part and parcel of her style of writing. They function both as phrases characterizing the narrators and characters and elements forming the rhythm of the narrative. The use of repetition is obvious in the more formally experimental stories that were written between 1988 and 1993.
5. Taking a look at both collections of stories as well as the individual stories published in periodicals, it is evident that in the first collection of stories, *Izbāzti putni un putni būros*, internal focusing is dominant. Changes with respect to the use of focusers can be seen in the stories that were published in the periodicals from 1988 to 1993. Even though internal focusing is still dominant, Neiburga experiments with a new, fragmented narrative structure and uses both types of focusing within the same text. The results of my analysis of the focuser types in the collection *Stum stum* indicate that internal focusing dominates.
6. Exploring both collections of stories as well as individual stories in periodicals, I have concluded that in the first collection, *Izbāzti*

putni un putni būros, a single narrator, and its two most commonly found types—the extradiegetic-heterodiegetic and extradiegetic-homodiegetic—have been used most often. Similar to focusing, changes can be observed in stories published in periodicals from 1988 to 1993. Neiburga’s experiments with a new, fragmented structure involve a more complicated use of narrators as well. The results of the analysis of the types of narrators in *Stum stum* attest to the equally frequent use of extradiegetic-heterodiegetic and extradiegetic-homodiegetic narrators; in three of the stories two narrators have been used.

7. Conceptual metaphors in a narrative belong to the instance of the voice or narrator, yet they also participate in forming the structure of the narrative. In Neiburga’s fiction, this function has been accorded to the cage metaphor. The most obvious use is in the title story of the collection, *Izbāzti putni un putni būros*, where the cage is used both as a type of space, as an existential category in the relationship between the protagonists and as an element of the story’s structure. Neiburga uses the principle of allegory as a method for structuring her story “Peles nāve”.
8. Andra Neiburga’s fiction provides a vivid testimony to the transformations of society and the urban environment of Riga in the late 1980s and early 1990s. The semantics of the urban setting is masterfully revealed in keen observations due to the author’s personal experiences in a particular part of the city. Color and scent has been widely used in describing the environment, but they are likewise significant in revealing the feelings of the characters.

CHAPTER 4. CRITIQUE OF MASCULINE SUBJECTIVITY IN ANDRA NEIBURGA’S FICTION

In Chapter 4 I analyze the representation of masculine subjectivity in Andra Neiburga’s prose. In the analysis of stories, theoretical concepts from masculinity studies are used, addressing the models of homosocial relationships, melancholy and denial of desire, the sensitive and artistically-oriented type of male as well as representation of violent masculinity and the masculinity of women. Stereotypes attributed to masculinity are analyzed as tools forming the identity of a subject, accentuating also the significance of non-normative examples, which indicate the nature of masculinity as a social construct and its complicated relationship to sexuality.

- 4.1 explicates the concept and plurality of masculinity, paying attention to examples of argumentation which feminist theoreticians have used to distinguish the ‘other’ from the ‘norm’ and which can be applied to the discourse on masculinity. The categories characteristic of masculinity (hegemony, subordination, participation, and marginalization), as proposed by Australian sociologist Raewyn W. Connell, have been discussed, and this outlook is further supplemented with masculinity-defining strategies offered by Michel Foucault, Pierre Bourdieu, Judith Butler, Todd W. Reeser, and Michael Kimmel.
- 4.2 represents a close reading of Andra Neiburga’s stories “Zimes” and “Lellis”, where the model of homosocial relationships involving the triangle between a woman and two men is explored, with particular attention paid to an analysis of the representation of gender melancholy and denial of desire in the male characters, as gleaned from the theoretical conclusions of Eve Kosofsky-Sedgwick and Judith Butler.
- 4.3 analyzes the uncertain, sensitive type of man that occupies a special place in the gallery of characters created by Neiburga. My close reading of the stories “El ninjo”, “Notikums bez komentāra”, “Kurš pazina Jurīti”, “Augstuma bailes”, and “Tā vieta” is based on conclusions taken from psychoanalysis, focusing on character identities and materiality, fragmentation of consciousness and neuroses. Arguing from critical interpretations of the above stories on the basis of my analysis of interviews with the author and her journal, I pay particular attention to the sublimation of her personal experiences in the characters representing the above type of male, indicating that they are located on the borderline between the autobiographical and fictional, between the analytical and the sensual.
- 4.4 highlights the violence discourse that Neiburga has addressed in her stories “Kalnā kāpējs” and “Justiņiāns”. On the basis of theoretical conclusions of Bourdieu, Connell, and Fabrice Virgili, violent behavior is explored in this subsection both as disturbed personality processes (as an individual pathology) and as a social phenomenon, thus combining psychological and sociological approaches, providing enriched possibilities for the interpretation of these two stories.
- 4.5 is devoted to the problematics of female masculinity through the close reading of the stories “Stum stum” and “Provinces Euridīče” with a view to the theoretical conclusions of Judith Butler and Jack Halberstam. The masculine gender in this chapter is viewed as a performative characteristic unrelated to the male body, thus providing

a closer look at the masculinity of heterosexual women, something that has been little researched in gender studies.

The analysis of masculine subjectivity in Andra Neiburga's fiction has led me to the following conclusions.

1. Representation of masculinity in Western culture has always been of a dual character: it has been based on the forms already present in culture, while simultaneously engaged in constructing new ones. Along with liberalization and bringing the issue of gender equality to the foreground, the structural basis of masculinity has lost its historical ground, where it was originally related to economic independence, geographic mobility, and a dominant status in the family. A sea change in the understanding of masculinity was brought about by sociological and psychological research, as well as by a turning point in feminist thinking, changes that reflected the realization that the patriarchal system was as repressive to some groups of men as it was to women and that its benefits were enjoyed by only a minority of men.
2. The concept of masculinity depends on the 'other' systems of signs, and the potential list of such systems is unlimited. Masculinity therefore escapes clear definition, as it always changes with the involvement of new components in changing systems of signs. Any ideological attempts to make masculinity a given only point to its instability and its dialogical relationship to other concepts against which masculinity defines itself. In the context of contemporary feminist theories, the concept of 'masculinity' is used in the plural, thus accentuating the cohabitation of a variety of expressions of masculinity.
3. In the gallery of Neiburga's male characters, outsiders occupy a special place, and their idealism is juxtaposed to the reality of the surrounding material world. In this gallery of 'uncertain and sensitive' males, the homeless, the handicapped, suicides, and homosexuals find themselves side by side with intellectuals, artists, and businessmen; there are urban dwellers and provincials among them. Usually, an unexpected turn of events catches them unprepared. In some cases, these life blows turn into neuroses or lead to suicide.
4. Neiburga delves into the psyches of her characters so deeply and precisely that it is akin to psychoanalysis. Different identities are juxtaposed in revealing a character. Dreams also play an important role in describing psychological processes. Analysis of the characters Neiburga leaves up to her readers, providing them with a fragmented,

open-ended text, usually constructed from a subjective viewpoint such as a confession or self-revelation of a character. The reader often becomes an accomplice or an eyewitness to events, particularly when the first- or second-person narrative is used, or several focusers are used in the same story.

5. The masculinity depicted in the stories is not monolithic. On the contrary, it is uncertain, sensitive, vulnerable, bodily, and expressly feminine. The commonly attributed gender stereotypes — physical strength, an athletic body, heroism, success in life and repressed emotions — do not apply. In developing her characters and their internal world, Neiburga has managed to fuse the masculine and feminine traits into a whole, choosing the proportions relevant to each individual character as dictated by the internal logic of the story. Several characters mirror the author as she assumes a masculine identity and sublimates her personal experience in the feminine qualities of her protagonists.
6. Early in her career as a writer, Neiburga turned to the topic of violence, depicting both the impact of the social milieu and the individual pathology of her characters while avoiding lengthy descriptions of their psyches. The value of these stories lies in the masterful description of the crisis of masculinity during Soviet stagnation, which can be best appreciated from a temporal distance.
7. In some stories included in *Stum stum*, Neiburga presents the problematic of female masculinity. As exemplified in "Provinces Euridīce", a woman is viewed as a symbolic object in the context of hegemonic masculinity, and her being (*esse*) is determined by the principle of being perceived (*percipi*), maintaining constant insecurity with regard to her own body, which can be understood as symbolic dependence. Neiburga's irony in revealing women's emotional experiences of their masculine bodies or aging is kind-hearted and humane. The characters constructed by grotesque means are stylistically sound and never offend good taste. No cynicism can be detected in either the author's position or the narrators' voices.

Conclusion

1. Andra Neiburga often centers her stories on a particular (singulative) event through which the life, views, and experiences of the protagonist are highlighted. Construction is determined by a retrospective view on past events, which is commented on in the present. The central event is complemented by iterative analepses. Internal analepses are mostly used. External and mixed analepses are used in structurally more complicated stories. Prolepses are represented more infrequently, and their basic function is to turn the reader's attention away from events that are changing. The anachronisms linked to a character in Neiburga's fiction cannot be derived as departures from the chronology of events; instead, they continue the narrative, for the past or future event is structurally formed by the emotional experience of the character.
2. Ellipses play a special role in Neiburga's prose. They characterize the individuality of her style of writing and they represent breaks between individual events or segments of events in the lives of the characters. Particularly distinctive are the stories that take the form of journal entries, where ellipses separate individual entries. They are also used as a tool that switches the reader's attention from one focuser to the next.
3. With her very first story, "Spīdēja saule", Neiburga has made an extensive use of iteration. That which seemingly has happened only once, in fact represents a generalized and condensed expose of several events or actions. In Neiburga's stories, external iterations are found in the form of a diary. In some stories, the iterative narrative has been used, not in the sense of a generalization of individual events, but as an iterative expression that involves the reader in the events depicted in the story. Repetitions are also often used and, similar to ellipses, can be attributed to Neiburga's style of writing. They function both as phrases characterizing both the narrators and protagonists and as elements forming the rhythm of the narrative. The use of repetitions is mostly evident in the formally more experimental stories written from 1988 to 1993.
4. With the exception of the story "Kankāns maija vakarā", which is entirely formed of dialogues and presents the events and the relationships between characters directly to the eyes of the reader, Neiburga has made little use of dialogues, preferring the form of an internal monologue or a narrative formed from an extradiegetic-heterodiegetic position. A more important place in the stories is accorded to

the change of focusers, which has allowed the writer to avoid lengthy dialogues and highlights the individuality of Neiburga's style. Taking a look at each of the two collections of short stories, as well as the individual stories published in periodicals, I have concluded that internal focusing predominates in Neiburga's fiction. Changes in the use of focusers are seen in the stories published in periodicals from 1988 to 1993, where the writer experiments with a new, fragmented structure of narrative. The chosen focusing strategy has given her the opportunity to form a multifaceted expose of the internal world of characters, drawing the reader in to the extent that the narrative seems personal. Evaluating the types of narrator according to Genette's classification, it is obvious that most of the time one narrator and its two most common types, the extradiegetic-heterodiegetic and the extradiegetic-homodiegetic, have been used. Both types have been used with equal frequency.

5. Conceptual metaphors in Neiburga's fiction are a part of the voice or narrator and they participate in the formation of the narrative structure. In some stories, the cage metaphor has been accorded this function. Most obviously it is found in the title story of the collection, *Izbāzti putni un putni būros*, where the cage stands for a type of space, describes existential categories in the relationship between the protagonists, and determines the structure of the story. Neiburga has reached for the principle of allegory as a method for structuring the narrative in her story "Peles nāve".
6. Neiburga's fiction provides telling testimony to the transformations undergone by society and the urban environment of Riga in the latter half for the 1980s and the beginning of the 1990s. The semantics of the urban environment is masterfully revealed in keen observations stemming from the author's personal experiences in a particular part of the city. In describing the environment, Neiburga makes an extensive use of color and scent, which are important not only as part of the environment but also to the feelings of the characters.
7. Neiburga delves into the psyches of her characters so deeply and precisely that the process is akin to psychoanalysis. Different identities intersect in characterizing the protagonists. An important role in depicting the psychological processes has been accorded to dreams. Neiburga trusts the readers with the analysis of characters, providing a fragmented, open-ended text, which most of the time is formed from a subjective viewpoint as a character's confession or

self-revelation. The reader often becomes an accomplice in or eye-witness to the events, particularly when the first- or second-person narrative is used or several focusers are used in the same story.

8. The masculinity depicted in the stories is not monolithic but uncertain, sensitive, vulnerable, bodily, and expressly feminine. The common gender stereotypes, including physical strength, an athletic body, heroism, visible success in life, repressed emotions, do not apply. In developing the characters and internal worlds of her protagonists, Andra Neiburga has managed to fuse the masculine and feminine characteristics into a whole, choosing the appropriate proportions for each individual as dictated by the internal logic of the story. Several characters mirror the author as she assumes a masculine identity and sublimates her personal experience in the feminine qualities of her protagonists. Outsiders in the gallery of male characters occupy a special place — their idealism is juxtaposed to the reality of the surrounding material world. Essential is also the topic of violence, which Neiburga exposes both by depicting the impact of the social milieu and the individual pathology of the characters, without however resorting to lengthy descriptions of their psyches. An additional value of the stories is the masterful depiction of the masculinity crisis during the period of Soviet stagnation, which can best be appreciated only from a temporal distance.
9. In some stories Neiburga presents the problematic of female masculinity. Woman is viewed as a symbolic object in the context of hegemonic masculinity, and her being (*esse*) is determined by the principle of being perceived (*percipi*), maintaining constant insecurity with regard to her own body, which can be understood as symbolic dependence. Neiburga's irony in revealing women's emotional experiences of their masculine bodies or aging is kind-hearted and humane. The characters constructed by grotesque means are stylistically sound and never offend good taste. No cynicism can be detected in either the author's position or the narrators' voices.

List of sources and literature

SOURCES

Books

1. Neiburga, Andra. *Izbāzti putni un putni būros (Stuffed Birds and Birds in Cages)*. Rīga: Liesma, 1988.
2. Neiburga, Andra. *Stāsts par Tilli un Suņu vīru (The Story of Tille and the Dog Man)*. Rīga: Balta, 1991.
3. Neiburga, Andra. *Stum stum (Push Push)*. Rīga: Valters un Rapa, 2004.

Individual Stories in Collections and Periodicals

4. Neiburga, Andra. Dzeltenais priekš (The Yellow Joy). *Karogs*, 1993, No.1, pp.14–25
5. Neiburga, Andra. Ieraksts dienasgrāmatā. Svētdiena (Journal Entry: Sunday). *Karogs*. 2005, No. 2, Febr., pp. 57–63.
6. Neiburga, Andra. Kolonija (Colony). *Stāsti. Prozas lasījumi klātienē un neklātienē 2005–2006*. Rīga: Dienas grāmata, 2006.
7. Neiburga, Andra. Kur es esmu (Where I Am). *Mēs. XX gadsimts*. Rīga: Dienas grāmata, 2011.
8. Neiburga, Andra. Kurš pazina Jurīti? (Who Knew Jurītis?) *Karogs*, 1990, No.10, pp. 48.–62.
9. Neiburga, Andra. Melnais caurums (The Black Hole). *Pāri pār tiltu: Nīderlandes un Latvijas rakstnieku stāsti*. Rīga: Madris, 2001.
10. Neiburga, Andra. Sāra. Atmiņas (Sāra. Memoir). *Santa*, No. 6.,1993, pp.12–14.

LITERATURE

11. *A History of Virility*. Edited by Alain Corbin, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello. Translated by Keith Cohen. New York: Columbia University Press, 2016.
12. Barthes Roland. Introduction à l'analyse structurale des récits. *Communications*.1966. No. 8. Pp.1–27.
13. Batlere Džūdita. *Dzimtes nemiers: Feminisms un identitātes graušana*. Rīga: Mansards/LU LFMI, 2012.
14. Berelis Guntis. Alternatīvas un ačgārnības. Pārdomas par groteskas un absurda elementiem latviešu prozā. *Kritikas gadagrāmata*. 17. laidziens. Rīga: Liesma, 1990. 187.–203. lpp.
15. Berelis Guntis. Par līdzsvara izjūtu prozā. *Literatūra un Māksla*. 1988. No. 43. 21. okt. 6. lpp.

16. Bourdieu Pierre. *La domination masculine*. Paris: Seuil, 1998.
17. Butler Judith. *Bodies that Matter*. London & New York: Routledge, 1993.
18. Chatman Seymour. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1978.
19. Connell Robert W. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press, 1995.
20. *Currents Trends in Narratology*. Ed. Greta Olson. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 2011.
21. Erlich Victor. *Russian Formalism: History — Doctrine*. The Hague: Mouton, 1965.
22. Fludernik Monika, Richardson Brian. Bibliography of Recent Works on Narrative. *Style*. 2000. No. 34.2. Pp. 319–328.
23. Fludernik Monika. Beyond Structuralism in Narratology: Recent Developments and New Horizons in Narrative Theory. *Anglistik*. 2000. No. 11.1. Pp. 83–96.
24. Freud S. Mourning and Melancholia. *Complete Psychological Works Of Sigmund Freud*. Vol. 14. London: Vintage, 2001. Pp. 243–258.
25. Genette Gérard. *Figures II*. Paris: Seuil, 1969.
26. Genette Gérard. *Figures III*. Paris: Seuil, 1972.
27. Halberstam Judith. *Female Masculinity*. Durham and London: Duke University Press, 1998.
28. *Handbook of Narratology*. Eds. Peter Hühn, John Pier, Wolf Schmid, Jörg Schönert. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 2009.
29. Herman David. *Basic Elements of Narrative*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.
30. Herman David et al. *Narrative Theory: Core Concepts and Critical Debates*. Columbus: The Ohio State University Press, 2012.
31. Herman Luc, Bart Vervaeck. *Handbook of Narrative Analysis*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2005.
32. Hiršs Harijs. *Autora pozīcija romānā*. Rīga: Zinātne, 1980.
33. Hiršs Harijs. *Prozas poētika*. Rīga: Zinātne, 1989.
34. Jundze Arno. Andra Neiburga. *Latviešu rakstnieku portreti, 70.–90. gadi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 73.–94. lpp.
35. Kārklīņa Renāte. Par Literatūrzinātnes terminu naratīvs, narators, vēstījums un vēstītājs lietojumu. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*, 16. Sast. Zanda Gūtmane. Liepāja: LiePA, 2011. 211.–221. lpp.
36. Kolmane Ieva. Krājums ar ekstrām. *Diena*. No. 133. 2004. 9. jūn. 12. lpp.
37. Lakoff George, and Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: University of Chicago Press, 2003.

38. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 2. sēj. Sast. Konstantīns Karulis. Rīga: Avots, 1992.
39. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8.sēj. Rīga: Zinātne, 1992.
40. Liotārs Žans Fransuā. *Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām*. Rīga: LLMC, 2008.
41. *Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Narrative Research*. Eds. Sandra Heinen and Roy Sommer. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2009.
42. Ozoliņš Jānis (sast.). *Andra Neiburga: valoda, dzimte, stāstījums, attēls*. Rīga: LU LFMI, 2018.
43. Ozoliņš Jānis. Aizmirstā galvaspilsēta: Rīga Andras Neiburgas prozā. *Rīgas teksts: Augusta Deglava romānam "Rīga" 100*. Sastādītāja Ausma Cimdiņa. Rīga: Zinātne, 2013. 233.–240. lpp.
44. Ozoliņš Jānis. Krievu formālisms. *Mūsdienu literatūras teorijas*. Sast. Ieva E. Kalniņa un Kārlis Vērdiņš. Rīga: LU LFMI, 35.–47. lpp.
45. Ozoliņš Jānis. Naratoloģijas kā disciplīnas raksturojums. *Letonica*, 2017, No. 35. 68 – 81. lpp.
46. *Postclassical Narratology: Approaches and Analyses*. Eds. Jan Alber and Monika Fludernik. Columbus: The Ohio State University Press, 2010.
47. Propp Vladimir. *Morfologija volshebnoj ckazki. Istoricheskie korni volshebnoj ckazki*. Moskva: Labirint, 1998.
48. Reeser Todd W. *Masculinities in Theory: An Introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010.
49. Rimmon-Kenan Shlomith. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Routledge, 2002.
50. Sedgwick Eve Kosofsky. *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University Press, 1985.
51. Tabūns Bronīslavs. *Prozas specifika*. Rīga: Zinātne, 1988.

LU Akadēmiskais apgāds
Aspazijas bulv. 5-132, Rīga, LV-1050
apgads@lu.lv · www.apgads.lu.lv